

V. Vilinský:

Ludová strana po volbách

Jsou luďáci pro nové volby?

Rozhodně nikoliv. Musíme toto tvrzení doložit. Kolik vlastně očekávali mandátů a zda jsou zklamáni? To, že mluvili těsně před volbami o 30 mandátech, není ovšem směrodatné, předvolební odhady jsou přece vždy jen pro povzbuzení myslí. Máme však jeden zajímavý doklad staršího data, který mluví upřímně. Je to úvodník „Slováka“ ze 7. listopadu 1934. Odhad vyzněl takto:

„Dnes má česká lidová strana spolu s Mičurou 25 mandátů a ludová strana spolu s Čuříkem 19 mandátů. Při odpočítání 10procentní ztráty lidovců v příštích volbách zůstane lidové straně 23, snad jen 22 mandátů. U ludové strany lze počítat s minimálním vzrůstem 4—5 mandátů. Jestli tedy ludová strana na třímilionovém Slovensku nepřevýší počtem mandátů lidovou stranu v jedenáctimilionových historických zemích, přece je jisté, že se jí mandátově vyrovná. A tím i určování praktické politiky katolické v ČSR přejde z rukou lidové strany do rukou strany ludové.“

Autor tohoto úvodníku nebyl zcela dobrým prorokem. Lidová strana skutečně poklesla s 25 na 22 mandátů a luďáci s 18 (bez Čuříka, který se spojil s republikány) stoupli na 22 mandátů, ale nikoliv jako Hlinkova strana, nýbrž jako autonomistický blok. Z 22 mandátů nutno odpočítat Rázuse, Brodyho a Wolfa, takže luďáci získali jen jeden vlastní mandát. Po volbách sice stoupl Hlinkův význam v parlamentě, ale nikoli v katolické politice, poněvadž luďáci přece zůstali pozadu za lidovci (22 a 19). Vůbec mandátová država čs. katolických stran fakticky přišla o dva mandáty: dříve 44 (luďáci — 18, Čuřík — 1 a lidovci — 25), nyní jen 42 (luďáci — 19, lidovci — 22, Čuřík — 1). Pro katolickou politiku luďáci nedovedli získat to, co ztratili lidovci.

Roku 1925 měli luďáci 489.027 hlasů, za voleb roku 1929 bez křesťanských sociálů 403.683, roku 1935 nikoliv více nežli 450.000 hlasů, odpočítáme-li hlasy narodniarů a Poláků. Se zřetelem na vzrůst obyvatelstva nelze ovšem mluvit o úspěchu: vždyť ani úrovně z roku 1925 nebylo dosaženo. Ludová strana jenom udržuje své posice, je jí v o j j e z a r a ž e n, musí se spokojit s tím, že sice může vyměňovat jednotlivé poslance, ale už nezíská nových mandátů. Dlouholetá oposice se jí nevyplatila tak, jak se živnostníkům vyplatil jejich kratší pobyt mimo vládu.

Nuže, může autonomistický blok chtít nové volby? Je to v y l o u č e n o. Luďáci vědí, že už nic nezískají, a kdyby se před novými volbami autonomistické souručenství rozpadlo, musí dokonce ztratit. Rázus ví, že jeho spojení s ludovou stranou, a to, že narodniari vyšli jen s jedním mandátem, způsobilo nespokojenost mezi evangelíky. Může sice se odštěpit od Hlinky a spojit se s republikány, což by také bylo nejpřirozenější východisko, ale je nucen počítat s tím, že by to bylo jeho poslední souručenství. Byl by už nucen u republikánů zůstat až do smrti, poněvadž je vyloučeno, aby po každých volbách hospitoval v jiném klubu. Proto zatím zůstane s Hlinkou a nebude se těšit na nové volby. Poláci? Jejich postavení není takové, aby toužili po nějaké

změně. Wolf sice obdržel mandát od Hlinky, ale v morav.-slezském zemském zastupitelstvu musí Poláci kooperovat s republikány a jsou rádi, že dobře vyvážli. Stručně řečeno: ani autonomistický blok, ani ludová strana, ani její spojenci si nových voleb nepřejí a přáti si ani nemohou. Naopak, musí se předčasných voleb obávat. Čeho si tedy luďáci přejí?

Do vlády nebo v oposici?

Je zřejmé, že luďáci chtějí do vlády. Ministerskému předsedovi předložili konkrétní, třeba i ne zcela přijatelný program. Hlinka i Tiso stále zdůrazňují, že jsou pro vstup do vlády, aby mohli bojovat pro svůj program. Tito se zadostiučiněním zjistili, že za jednání s Malypetrem se našly styčné body, luďáci, třeba zůstali v oposici, chovají se k vládě příznivěji nežli před volbami. Také vědí, že prostě už nemohou zůstat v trpném odporu. Po uskutečnění modu vi vendi zbude katolíkům jen jediná bolest: školská otázka. Kdyby vláda zakročila ve věci katolického školství, zůstali by luďáci bez církevně-politického programu a byli by nuceni se omezit na čistě národní požadavky. Proto musí jít do vlády, aby se činně zúčastnili práce. Také chápou, že Slovensku je opravdu nutno pomoci. Přece je těžko po dlouhá léta žít z kritiky Hodži. Odpověď je jasná: luďáci nejenom že nechťejí předčasně konce této sněmovny, ale rádi vstoupí do vlády a budou denně přáti koalici dlouhého žití. Jiná však je otázka, zda do vlády vstoupit mohou?

Co jim překáží?

Abychom odpověděli na tuto otázku, musíme si uvědomit, v jakém stavu přišli luďáci do sněmovny. Je zde několik změn. Nejsou už takoví jako před 19. květnem. Je nutno uvážit všechny nové kladné i záporné skutečnosti. Těch je několik:

1. Autonomistický blok sice není pevný útvar, avšak zatím zůstane pohromadě. Čím déle zůstanou luďáci v oposici, tím déle tento útvar potrvá, a jak naznačila Tisova řeč v nové sněmovně, bude se jevit tendence přibrati m a d a r s k é k ř e s t a n s k é s o c i á l y. Nyní Rázus i luďáci horlivě zdůrazňují, že zůstanou spolu. Tiso v článku „Náš povolební postup“ průhledně naznačoval, že luďáci vlastně se obětovali a nešli do vlády hlavně proto, že nechťejí zradit autonomistický blok. Píše toto: „Věrnost ludové strany autonomistickému bloku a oběti za tuto věrnost přinesené, jsou zvláštní kapitolou jak volebního boje, tak i povolebního postupu.“ Nicméně je jisté, že nebude-li jednání s luďáky překotné, dojde k automatickému zhroucení bloku.

Je-li rámec autonomistického bloku celkem rozvíklán, nutno uznati, že kázeň v ludové straně se upevnila. Za voleb nedošlo k žádným rozkolům. Vystoupení bývalého ministra Gažika ze strany zůstalo bez ohlasu. Rovněž nemělo ohlasu ani to, že nedostal mandát jeden z nejlepších Hlinkových poslanců, nitranský starosta Mojto. Do sněmovny přišli mladí lidé, kteří po nějaký čas budou se držet šosů svých zkušenějších vůdců. Parlamentní zastoupení strany se zcelilo.

2. Druhá pozoruhodná skutečnost je v tom, že mezi novými poslanci je sice několik radikálů, ale skutečně

extremní živly se do sněmovny nedostaly. V parlamentě asi neuslyšíme čtení zabavených článků z „Nástupu“ a také asi nebudou přednášena rozjímání, jež jsou obvyklým tématem tohoto zajímavého časopisu. Přišli ti, kteří sice ještě nemají nutných parlamentních zkušeností, avšak již něco viděli, pracovali v odborných svazech nebo samosprávě, zkrátka — lidé, od nichž lze očekávat, že se poměrně snadno vžijí do nové úlohy. Také se ukáže, že nejsou nijak nebezpečně útoční. Dobrým důkazem tohoto tvrzení byla první Sidorova řeč ve sněmovně: bylo to spíše upřímné a nařikavé bolestinství nežli bezohledné programové útoky. Tato řeč musila mile překvapit vládní většinu, poněvadž mluví-li nový poslanec o konkrétních maličkostech, ukazuje, že mu jde o věc, o nápravu. Bylo by značně horší, kdyby Sidor se pustil do terorizování. Kdysi v „Přítomnosti“ jsme se postavili proti paušálnímu podezřívání Karla Sidora z různých nepravostí. Jeho první parlamentní řeč náš názor zcela potvrdila.

3. Nové volby přinesly další důležitou novinku: lidová strana se laicisovala, počet kněžských poslanců se zmenšil na minimum. Tím Hlinka prakticky vyhověl intencím Vatikánu. V tom také lidová strana se ukázala pružnější nežli strana lidová, neboť správně pochopila, že čím méně bude kněžských poslanců, tím větší bude jejich vliv, poněvadž prostředkují mezi stranou a hierarchií. Hlinkův prestiž je proto ještě větší nežli dříve; zmýlili se také všichni ti, kteří podceňovali Budaye a Onderča. Podzimní zasedání ukáže, že tito dva kněží budou mít značný vliv na určování postupu lidové strany. Tisovo postavení je poněkud zvláštní, neboť je kromě Pružinského jediný „ministeriální“ — a právě proto z vnitřních stranických důvodů bude asi nucen být poněkud neústupnější, nežli to odpovídá jeho strážlivé povaze. Kdyby ukázal přílišnou smířlivost, byl by snad obviňován z touhy po ministerském křesle. Jeho řeč v nové sněmovně byla vlastně prudší nežli projev Sidorův.

Laicisace lidové strany má však i ten následek, že se zmenší náboženský náter a že národnostní stanovisko se octne v převaze nad hlediskem náboženským. To se už vlastně stalo a projevilo se právě ve vzniku autonomistického bloku, kde protestanti se spojili s katolíky a katolíci římsí s řecko-byzantskými, snad i s pravoslavnými. V citovaném už Hlinkově článku vůdce lidové strany lituje, že zklamali židé, kteří nehlasovali pro autonomisty. To znamená, že na Slovensku náboženství pozvolna přestává být rozhodující politickou složkou. Ale to také znamená, že v národnostních otázkách nebudou luďáci brzděni ohledem na hierarchii a že s nimi vůbec bude těžší práce.

4. Je příznačné, že luďáci přišli do nové sněmovny nezatíženi myšlenkou katolického bloku. Tento blok je na dlouho pohřben; všechny chabé pokusy oživit původní plán ztroskotaly. Ve věcech náboženských vždy se najde společný postup k součinnosti (stalo se tak za voleb do parlamentu), ale to bude také všechno. Ani vstup luďáků do vlády nepřinese smíru s lidovci. Lidovci tak dlouho otáleli, že luďáci nakonec ztratili víru. Když lidovci odmítli likvidovat Mičurovu frakci, padl pověstný Hlinkův výrok, že „zákonitá manželka nestrpí vedle sebe konkubínu“. Katolický blok stal se v očích luďáků pouhým „lakadlem“ a mladí zahájili proti němu nejprudší útok. Boj vyvrcholil za voleb a prý se projevil dokonce ve falšování telegramu, jímž Hlinka domněle vybízel luďáky, aby hlasovali pro Mičuru. Katolický blok se utopil ve vzájemné hašteřivosti. Z příběhu o katolickém bloku plyne jedno praktické poučení: lidovci nevedou luďáky do vlády. Je omyl se domnívat, že jednou, díky lidovcům,

luďáci se umoudří. Nevíme, kdo usnadní lidové straně vstup do vládní většiny. Ale nejspíš to bude... H o d ž a .

5. Konečně poslední nová a snad nejdůležitější skutečnost. Luďáci nyní přišli s

konkrétním programem.

Není to program jenom autonomistický, nýbrž především pracovní, ačkoliv je sestaven v duchu autonomistické myšlenky. Zní takto:

„Chceme v duchu Pittsburské dohody pracovat na dalším uskutečnění svého autonomistického programu v rámci podrobně označených bodů a podle těchto hlavních stanovisk:

a) rozšíření pravomoci krajinického zastupitelstva, výboru a krajinického presidenta; zvláštní úřednický status slovenský, odpolitování administrativy a zvláště obcí;

b) krajinická školská rada, slovenská technika, celonárodní kulturní instituce, parita církevního školství se státním, katolické střední školy, vybudování bratislavské university, novelisace jazykového zákona. Modus vivendi;

c) krajinický peněžní ústav, družstevnictví, daňová reforma, šekový úřad;

d) sociální břemena, dělnický status, tarify, státní dodávky, účast Slovenska na fondech (silniční, meliorační, vodohospodářský), úprava zemědělských a živnostenských dluhů, plánovitě hospodaření na Slovensku, spravedlivý obilní a živočišný monopol, úprava cen na rolnické potřeby, účast slovenských obchodních komor při uzavírání obchodních smluv, místo ve sboru hospodářských ministrů a případně decentralisace vládní moci a veřejné správy vybudováním ministerstva pro Slovensko v Praze se všemi resortními odbory.“

Úvodní věty o uskutečňování autonomie nezastraší toho, kdo zná text nenarozeného „decentralisačního návrhu“ mladé generace lidové strany, návrhu, který trval na důsledném dualismu v duchu dřívějšího poměru chorvatsko-maďarského. Dnešní požadavky jsou programem, o němž lze diskutovat, a jenž se také může případně zúžit. V každém případě je zde jakýsi věcný základ jednání. Alespoň víme, oč jde.

Na druhé straně se luďáci nezabavili nepříjemné snahy vytvořit zvláštní „slovenské“ pojmání úkolů čs. zahraniční politiky. Zde ovšem nutno předem prohlásit, že jde o návrhy jednotlivců. Nicméně jsou náběhy k rozšíření této zahraničně-politické teorie, a čím déle zůstanou luďáci v izolaci, tím rychleji mezi nimi zobecní.

Tato jejich teorie je v prudkém odporu proti Maďarsku, takže ani slovenské polonofilství neznámá smíření s Maďarskem. Otázka revise je indiskutabilní. Avšak francouzská politika vůči ČSR a Polsku od časů Barthouových nutí Slováky k opatrnosti, poněvadž republika prý nemá se octnout v rozporu s Polskem. Luďáci jsou pro chladný poměr k Rusku a podezřívavě se dívají na Jugoslavii, neboť nepovažují jugoslávskou centralisaci za zdravý podklad státního bytí. Sovětskému Rusku nelze prý věřit, neboť jednak příliš nedávno se přiklonilo k antirevisionistickému táboru, jednak základy SSSR nejsou křesťanské. Klidný poměr Slováků k Polákům je dán historickým vývojem a shodou temperamentů; slovenské sympatie k Polsku nejsou vlastizradou, poněvadž nikdo — ani Poláci — nesmí se dotknout čs. hranic. Pro ČSR může být slovensko-polské přátelství velmi důležité, poněvadž Slovensko je mostem z východu na západ.

V lecčems se tato koncepce rozchází s naší úřední koncepcí zahraniční politiky, v jiném se zase kryje. Nikdo ovšem nezádá, aby všichni občané byli stejného názoru na mezinárodní otázky, takže ani luďákům nelze zazlívát jejich úchylky. Stát má však jistě právo žádat, aby nikdo z občanů nerušil jeho zahraničně-politickou linii. U luďáků vadí to, že jsou neukáznění, že svůj teoretický a neodůvodněný nesouhlas chtějí hned uplatnit také prakticky, a to podle nálady, čímž snad v jiných státech se vzbuzují nevhodné naděje.

Opakujeme — jsou to pouhé náběhy, tato koncepce se dosud nevžila, ale přece je zde a je nutno s ní počítat.

Co z toho plyne?

Uvedli jsme těchto pět skutečností, aby čtenář mohl sám posoudit, zda ľudová strana je zralá k vstupu do vlády. Ačkoliv sami ľudáci jsou zásadně ochotni jít do vlády a tvrdí, že jejich vstup záleží jedině na nich, poněvadž nebudou figurkami na pražské šachovnici, ve skutečnosti je tomu jinak. Není to na nich. Také to není ani na nás, neboť rozhoduje státní nutnost, zahraniční situace a národní zájem. Nutno počítat s tím, co je. Budou-li ľudáci ponecháni v opozici, dá se i bez nich dobře vládnout, ale tato strana, jež má velkou průbojnost, byla by při tomto řešení ponechána bez dohledu, vyvíjela by se směrem k extrému, její poslanci z nedostatku jiného zaměstnání pěstovali by autonomistickou scholastiku a bavili se zahraničně-politickými otázkami, které budou posuzovat z ryze bratislavského stanoviska. Nebojíme se ovšem toho, že by ľudácká opozice mohla bouřit a rozleptávat Slovensko. Také se nebojíme ani domnělých rejdů autonomistických pivních polonofilů. Ale neradi bychom viděli, kdyby zásoba energie, jež může být dobře využita v zájmu státním, zůstala ležet ladem. Nač bychom měli bezprizornou stranu? Státu by sotva prospělo, kdyby 19 poslanců ľudové strany zabíjelo svůj volný čas tím, že by vyhledávalo ty nejnemožnější politické kombinace. Že je tomu tak, dokazuje okolnost, že ľudáci ještě nedávno ostře psali proti Henleinovi, nyní se však ozývají hlasy, že je nutno se sblížit nejenom s maďarskými křesťanskými sociály, ale také s Heimatfrontou.

Vstoupí-li ľudáci do vlády, musí si být vědomi toho, že nejdou něco zachraňovat, neprokazují milost, ale jen plní svou občanskou povinnost a poněkud opožděně se hlásí k odpovědnosti, které se tak dlouho a tak neodůvodněně vyhýbali. Nepřinesou náhlé a pronikavé pomoci. Koalice by s nimi měla pernou práci a musila by je nějaký čas vychovávat. O ľudáckém diktátu nemůže být ani řeči — půjde jen o společné a svědomité řešení slovenské otázky.

Tato otázka existuje. Nemusí být řešena v duchu autonomistickém, ale ve směru regionalismu a decentralisace. Zatím jde pouze o to, aby se drobnému slovenskému člověku lépe vedlo, aby zároveň bylo pomoheno jemu a jeho českému bratrovi. K tomu částečně mohou přispět i ľudáci, ovšem jen spolu s těmi, kteří dosud na tom pracovali. Rozhodnou-li se jít do vlády, musí tak učinit bez pocitů pokoření nebo vítězství. Vládnout — toť těžké a odpovědné řemeslo; politika není sportovní utkání, kde jde o osobní úspěch nebo porážku soupeře. Ostatně ľudová strana nedobyla si za voleb žádného rekordu.

poznámky

Vyhledky jednotné fronty.

Jestliže se nyní komunisté rozhodli, že už nebudou socialistům přezdívat fašistů a že budou, jak to příkazují usnesení sedmého sjezdu komunistické Internacionály, podporovat liberální a demokratické vlády v jejich boji proti fašismu, znamená to ještě, že jsme se přiblížili uskutečnění jednotné fronty. Z jednání o ni a zejména z komunistických nabídek na její vytvoření vyvinula se mezi socialistickými stranami a komunisty skoro pravidelná korespondence. Nepozorujeme, že by měla valné výsledky. Komunistických nabídek bylo už tolik a komunistické názory jsou v této věci tak zvláštní, že socialisté mají právem nedůvěru a že si po všech těchto nabídkách právem říkají: počkáme raději na vaše skutky. Komunistické na-

bídky na jednotnou frontu trpěly až posud hlavně tím, že byly myšleny jako agitační trik, jehož pomocí mělo být socialistické dělnictvo poněkud převedeno ke komunismu. Tato vada nebyla odstraněna ani tentokrát, nýbrž byla naopak zvěčněna v usnesení samé Internacionály. Právě se v něm: „Dělnické masy mají být v jednotné frontě vytrženy z reformismu a uvedeny v revoluční pohyb.“ Ani tentokrát si tedy Internacionála nedovedla odpustit malé postrašení světovou proletářskou revolucí. Tohoto strašení přečkal už svět ve zdraví tolik, že si dávno odvykl přijímat je s husí kůží na hřbetě. Nebude se třást ani tentokrát, zejména když ví, že hrozí-li jaké revoluční nebezpečí, tedy rozhodně spíše zprava než zleva. Tento základní politický fakt nynější doby nesprovodí Internacionála se světa ani sebe větším strašením. Svědčí o velmi malém politickém rozhledu jejich vůdců, jestliže říkají, že jim záleží na tom, aby toto právě nebezpečí bylo odvráceno a jestliže jedním dechem straší ty, jimž se usnesli pomáhati v jeho odvrácení. To je právě tolik, jako by své usnesení o pomáhaní demokracii anulovali.

Napsali jsme už, že si zatím od nové komunistické taktiky neslibujeme praktických výsledků. To zejména proto, že nejde o nic jiného než právě o taktiku. O nějaké změně zásad nelze u komunistů mluvit. Nestali se, jak pozorujeme, o nic vřelejšími k socialismu, k republice a ke všemu, co by bylo lze zhruba nazvat ideologickým základem našeho státu, než byli, anebo lépe nebyli, dříve. Naš komunistus se rekrutuje z vrstev, jimž historik bolševismu a bývalý člen výkonného výboru třetí Internacionály, Arthur Rosenberg, říká utopičtí radikálové. Jsou to lidé, kteří nemají smyslu pro praktickou politiku a kteří jsou jenom zmítáni svými city, zpravidla prudkými. Nevidí, co je kolem nich, ale za to upírají tím houzevnatější oči za svými přeludy. U našich komunistů se tato mentalita jeví tím, že se tváří, jako by neměli vlastní. Všecko, co se u nás děje, je v jejich očích nesmysl a podvod, všecko, co se děje v Rusku, je zase nejznamenitější věc na světě, ať už to má se socialismem co dělat či nikoli. V tomto bodě s nimi není řeči, leda že by se jim svezla na chvíli po hřbetě disciplina proletářské diktatury, která by je zase, obáváme se, zahrnala do opačné výstřednosti a učinila z nich materiál fašismu. Kdyby se z těchto lidí měla stát strana schopná praktické politiky, znamenalo by to dlouhou převýchovu, k níž u komunistů není ani vůdců ani chuti. Docela právem kladou tedy socialisté komunistům zásadní otázky, jaké je jejich smýšlení o demokracii, o jednotnosti a nedílnosti republiky a pod. Odpovědi zatím nemohou být uspokojivé. Z komunistů nebudou užiteční partneři, dokud tito lidé budou bloudit v cizokrajných oblastech utopického radikalismu a dokud se nenaučí vycházet z podmínek a potřeb své vlastní země. Komunistická Internacionála není už dlouhá léta ničím jiným než pasivním nástrojem zahraničních potřeb sovětského státu. Když se tomuto státu hodí hnát ji napravo, žene ji napravo, když by potřeboval pohyb nalevo, žene ji nalevo. Dnes ukazuje rudička jeho zahraniční situace napravo. Proto se Internacionála hýbá tímto směrem. To je vše.

Z. S.

V zemi svobody.

Švýcaři oslavili letos 1. srpna zvlášť důrazně výročí onoho dne, kterého před 644 léty svobodní občané kantonů Uri, Schwyz a Nidwald přísahou si potvrdili první evropský pakt o neútočení. Kdo v těch dnech měl příležitost sledovat švýcarský tisk, mohl pozorovat, jak živá je stále a právě dnes vzpomínka na tento den a jak reálně myšlenka svobody trvá v tvář zevnímu nebezpečí, ovládá všecko uvažování brýdrých obyvatel této země. Tytéž starosti, které zaměstnávají nás, mluví ze všech projevů slavnostních řečníků i novinářů ze všech končin této mnohotvárné země. Tytéž starosti o obranu země, o hospodářské zlepšení, tytéž úvahy o reformách a ústavních změnách. Ale i naprostá důvěra ve zdravý smysl obyvatelstva a pevná víra v budoucnost. Ať je to výmluvný P. E. Martin v Ženevě, ať je to bohumilý řečník v basiljském domě, ať je to člověk vládní či opoziční, všude — byť v různých odstínech — totéž odhodlání k trpělivosti, totéž odmítání všech pokusů, které by byly popřením zakořeněné myšlenky demokratické. „Starý svazek spříseženstva,“ píše G. C. L. Schmidt v Neue Zürcher Zeitung, „neopírá se o právní tituly, jimiž positivismus posledních desetiletí odůvodňuje vytvoření států, tak na př. společenstvím rasy, kultury, jazyka nebo hospodářskými zájmy. Tento Svazek spočívá na transcendentní ideji, na víře ve svo-

bodú a ve vlastni určení k svobodnému životu. Z víry na bezpodmienečnou cenu svobody vyvinula se pohotovost dotvrzená přísahami, státi k sobě v boji o tuto svobodu a k ochraně společného svobodného života.“ Tato odhodlanost chránit svůj svobodný byt se všemi jeho zvláštnostmi a svéráznostmi regionalistickými, bez ohledu na náboženství, národnost, rasu, jde tak daleko, že i časopis malý, ale houževnatý menšiny rhätorománské, která si pečlivě udržuje jazyk, školy i kulturu (Der freie Rhätier vycházející v Churu), poukazuje na poměry v sousedství a nabádá řemeslné nespokojence, aby zanechali stálého kritikaření a útoků na parlamentarism, i když věcnou kritiku vítá. Některé z těchto příležitostných projevů by zasloužily, aby se četly i u nás. Pro leckoho z nás by sebevědomá řeč střizlivých Švýcarů mohla být posilou. Ale i sýčkové demokracie by z nich mohli čerpat mnohé poučení — kdyby ovšem chtěli. Dr. J. L.

Jak investovat?

Při diskusi zásahů k potírání nezaměstnanosti setkáváme se stále s dvěma chybami.

Přeceňuje se t. zv. produktivní péče o nezaměstnané, a contrario podpor, a přeceňuje se blahodárnost veřejných investic.

Zbytečná veřejná stavba — typ „hladová zed“ — je ekonomicky vzato horší než podpora bez protihodnoty práce. Už čistě z fyziologických důvodů musíme totiž dáti pracujícím dělníkům více než nepracujícím, což znamená, že se stejnými prostředky můžeme postarat pouze o menší počet nezaměstnaných. Veřejné práce jsou jen potud účinné, pokud jsou alespoň ve skromné míře nebo nepřímo rentabilní. Přepínání těchto investic, t. j. podnikání i takových jejich rentabilita je pochybná, je dvojnásob povážlivě v dobách, kdy se prostředky těžce odčerpávají z chudého kapitálového trhu a zužují tedy možnosti ev. lepších investic soukromých.

Vyhledat rentabilní veřejné investice je však úkol na výstost nesnadný. Při dotyčných rentabilitních výpočtech jsou chyby tak hojné, že by bylo nejmoudřejší spokojiti se s vymezením negativním: vybrat takové veřejné investice, jež nikomu neškodí. Jsou na př. důvodné pochybnosti o užtku hydrocentrál.

Při srovnávacích výpočtech rentability se na př. zapomíná, že jednou postavená vodní elektrárna nemůže svůj efekt nikdy už zlepšiti, kdežto každá nová nebo obnovená parní elektrárna je vždy o několik procent hospodárnější než byla dosud. V kalkulaci přehlíží se snadno, že ani cena uhlí, ani výlohy dopravy nejsou položky pevné, nýbrž mají naopak trvalou tendenci klesající. Nepočítá se s velice nejistým odhadem nákladů vodních staveb atd.

Pro jedno velké vodní dílo argumentovalo se na př. poukazem na 5000 dělníků, kteří budou při stavbě přechodně zaměstnaní, ale zapomnělo se na 900 horníků a jiných dělníků, kteří pozbudou trvalou, celoroční práci tím, že odpadně spotřeba 20.000 vagonů uhlí. Těžko chápat, kde je zde s celostátního stanoviska zisk, když nevíme, kam s uhlím. Švýcarsko a Rakousko, které postrádají uhlí a jichž řeky mají lepší odtokové a tlakové poměry než naše, dožily se při svých hydrocentrálách nemalých zklamání. Elektrisaci venkova a jiných oblastí by bylo lépe poslouženo stavbou sítí než stavbou hydrocentrál, snad mimo východního Slovenska a Podkarpatska, které mají daleko k uhlí.

Stejná chyba bývá při nových investicích dopravních — zejména vodních cestách. Za čistý zisk se počítá, co jest jen přesun, co se odebírá druhým dopravním prostředkům. — Doporučuje se na př. stavba kanálu dunajsko-oderského s poukazem na nutnost poskytnout našemu uhlí levnou cestu do Vídně a dále do Podunají. Přezírá se při tom, že zlomkem úroku onoho miliardového kapitálu, jež tato stavba bude vyžadovat, mohou státní dráhy poskytnout tak vydatnou slevu, že žádná vodní doprava s tím soutěžit nemůže. Plyne z toho směrnice: Raději než investice, pseudorentabilní, pouze přesuny způsobující, volně veřejné práce, které nikomu neškodí, byt neměly samy pro sebe třeba vůbec žádnou obchodní rentabilitu. Sem patří na př. zřizování vodovodů a kanalisací, stavba nemocnic, stavba menších hotelů v krajích turisticky nadějných, ale pro nedostatek komfortu opomíjených, energické a rychlé provádění komasace rozdrobených selských pozemků, zejména na Slovensku, nová úprava po-

zemkového katastrofu tamtéž atd. Na místo nadměrné péče o nesolventní bytovou potřebu (u městských činžáků) měli bychom se starati o zmírnění povážlivých stínů urbanisace. Těžkou krisi dnešní přechkávají daleko lépe ti dělníci, kteří mají byt skromný majetek zemědělský a nejsou úplně odkázáni na mzdu, kterou pohlcuje krise a konjunktura. Usídlování dělníků na kousku půdy ve vzdálenějším okolí velkých měst mělo by nesmírný význam sociální a ještě větší udržování a všemožná podpora menšího a středního průmyslu na venkově.

Ještě před několika lety platil za snílka, kdo popíral, že velkovýroba je v každém směru výhodnější než malý nebo střední podnik. Vznikaly gigantické továrny a koncerny svázané vertikálně a horizontálně. Dnes nastává už teoretické vystřízlivění, z něhož však praktické důsledky ještě vyvozovány nejsou. — Nastalo najmě v zemi kde má gigantomanie svůj důvod a vyrostla v rozměry vsutku zrůdné. Henry Ford není už přívržencem velkých soustředěných výroben. On, jenž přispěl svým úspěchem a příkladem více než kdo jiný k stavbě babylonských věží industrialisace, pochopil, že onen vývoj ústí do slepé uličky. Již před několika lety napsal pozoruhodné věty o centralisaci průmyslu a problému rovnováhy mezi zemědělstvím a průmyslem, mezi venkovem a velkoměstem.

„Není dnes absolutně žádných příčin, proč by se měla zřizovat továrna ve velkém městě nebo v blízkosti pracovního trhu; četné důvody naopak od takového počínání odražují. Skutečný i obecný zájem obchodu vyžaduje, aby nebyla soustředěna příliš velká kupní síla na jednom místě, neboť i lidé, kteří naše výrobky kupují, necht jsou účastni výhod plynoucích ze sum na výrobu vynaložených. Města byla hromaděním dělníků přepřívována a důsledkem toho byli dělníci vykořisťováni. Neobdrželi za své peníze plnou protihodnotu. Počet dělníků tak stoupl, že pracovní hodiny musely býti překládány, nebylo jinak možno ovládnouti dopravné masy lidí k práci a z práce se odebírajících. Již dlouho nebylo možno vypláčet mzdy v téměř dni. Výplata několika milionů dolarů v týž týdně den nutila obchodníky k udržování zbytečně velkých skladů. — Překonali jsme těžkosti spojené s velkým osazenstvem. Ale je lépe vyhnout se vůbec těmto obtížím; správa malých továren je jednodušší a což nejdůležitější, jejich výrobní náklady jsou nižší. — Pokládalo se za více méně samozřejmé, že továrna má ležet v blízkosti pracovního trhu, neboť i periodické zastavování produkce zdálo se nevyhnutelným. Když ale továrna své brány zavírá, je ovšem výhodou, má-li pro případ nové potřeby bez námahy a výloh po ruce kmen školených dělníků. Avšak dělník, který obdrží tento měsíční mzdu a příští měsíc nikoliv, bude větší část roku zadlužen. Začali jsme decentralisovat, abychom se vyhnuli nevýhodám velkoměsta a nalezli rovnováhu mezi průmyslem a zemědělstvím a rozdělili kupní sílu námi vyplacených mezd, na široké vrstvy obyvatelstva, které naše výrobky kupuje.“

Ford líčí pak své zdařilé pokusy s vesnickým průmyslem, t. j. přemístováním jednotlivých továren na venkov.

„Všichni dělníci bydlí v okruhu několika mil od továrny a dojíždějí autem do práce. Neodloučili jsme tyto lidi od jejich farem, naopak přičlenili jsme průmyslovou práci k zemědělství. Dáváme každému dělníkovi dovolenou k zemědělským pracím; díky používání strojů zůstávají však jen velice krátký čas mimo dílnu — neplývají svůj čas očekáváním žatvy.“

Uvažuje dále o krisi v zemědělství a dospívá k těmto závěrům i pro nás pozoruhodným, byt ne doslova platným.

„Odhlédne-li se od péče o dobytek a přenechá-li se farmáři jen obdělávání půdy, omezuje se jeho práce nejvýš na jeden měsíc. Zemědělství odhaluje se jako práce pouze sezonní. Pravděpodobně musíme považovat čisté zemědělství za pouhé vedlejší povolání. Zemědělství není výjimkou všeobecného přírodního zákona, že totiž práce jednoho měsíce nestačí k opatření životních nezbytností na 12 měsíců. Skutečný problém zemědělství leží v tom, přičleniti mu něco nového, aby mohl sedlák vytěžit na své živobytí.“

Po větší část roku mohou se zemědělci věnovat jiné práci. Farma má svou mrtvou sezonu stejně jako průmysl. Obě činnosti lze uvést v soulad a výsledek bude větší množství laciného zboží a laciných potravin pro všechny.“

Toto nové nazírání na nebezpečí soustředění, poměštění a odloučení člověka od půdy a zemědělské práce, přišlo pro Ameriku už pozdě. Pocituje plnou tíhou důsledky neřizené

musiace a specialisace. My nejsme bohudík ještě docela tak daleka, abychom nemohli zabrzdit. Neobětujeme přechodněmu konjunkturnímu prospěchu několika měst a odvětví úprav a souměrný vývoj celé země, dejme před chvilkovým prospěchem přednost vyrovnanosti a větší jistotě života třeba na stupni skromnějším.

Pokládal bych za velké štěstí, kdyby se naše veřejnost nad těmito poznatky zamyslela, kdyby se dal stát, veřejné pořádkovny a jiní vlivní činitelé na dráhu systematické podpory decentralizačních snah, na dráhu místního sblížení a pracovního doplňování průmyslu a zemědělství. Ukládací politika státem ovlivňovaná musela by si vytknout za cíl systematickou podporu, zejména těch oborů podnikání a těch dělnických vrstev, které jsou ještě s venkovem a půdou srostlé, tedy venkovského průmyslu a jeho dělnictva. — Není pravdou, že se tito dělníci-domkáři nevyrovňají stoprocentním námezdním dělníkům. — Snad se nehodí vedlejší zemědělské zaměstnání pro obsluhuvače turbíny nebo pro strojíka v elektrárně. Avšak pro převážnou masu továrních dělníků se výborně hodí a v ničem by několik neděl zemědělské práce jejich průmyslové pracovní schopnosti neuškodilo, ba naopak.

Jako další ideovou směrnicí doporučoval bych pro veřejné investice: žádné gigantické stavby, žádné Dněprostroje. Sřeďme se pokud možno koncentrace pracovních mas a strojů v jednom kraji. Prostředky k dispozici stojící poslouží (i při menší přímé rentabilitě) v boji proti nezaměstnanosti nejlépe tehdy, když budou rozděleny na drobnější práce v rozptýlení pokud možno velkém. Konečně je klásti i zde otázku: po mzdové složce, t. j. možnosti zaměstnat co nejvíce rukou.

Při veřejných investicích třeba dále vyhlásit nelítostný boj resortismu: Každý resort, už aby dokázal svou nezbytnost a důležitost, bude navrhovat četné stavby. Přísným výběrem třeba zamítnouti práce z uvedených hledisk nevhodné, i za cenu tak těžkou, že by některé ministerstevské oddělení třeba vůbec vypadlo, vůbec zaměstnáno nebylo! Více než na dobrém rozdělení práce v ministerstvech musí záležeti na dobrém rozdělení veřejných staveb a pracovních možností po celé republice.

Pro systematické mírnění nezaměstnanosti veřejnými investicemi je ovšem nezbytná důkladná evidence veřejných dodávek a prací. Nestačí vykazovat, kolik se ročně v celku zadalo a prostavělo; třeba vědět, do kterých oblastí a oborů prostředky plynuly, aby nedocházelo k zbytečné kumulaci podpor a investic v jedněch krajích a zato k zanedbávání krajů jiných. Snad se už konečně uveřejnění této evidence dočkáme.

Velmi výhodnou střední cestu mezi přímou podporou a produktivní veřejnou investicí znamená systém mzdových prémie vyplacených soukromým podnikatelům za to, že přijímají nezaměstnané. V Německu a jiných zemích byl tento pokus v široké míře učiněn. Naráží, pravda, na určité praktické obtíže, pomýšeli-li se na jeho obecné uplatňování. Zneužívání je totiž snadné, vábívé a na dvě strany škodlivé: podnikatel, udržující provoz s těžkými oběťmi vlastními, jest konkurencován jiným, jenž třeba propouští zaměstnané, aby nabyt nároku na mzdovou prémii. Na jedné straně by se nezaměstnanost mírnila a na druhém konci by se — státní podporou — tvořila. Nelze však systém zavrhnouti paušálně. Mzdové prémie mohou působiti hospodárněji a plodněji než mnohé veřejné stavby a při tom zcela neškodně, obmezíme-li je na určité obory, které se pro to hodí.

Je řada závodů, jež nemají v republice vůbec konkurenci. Uvádím jenom ze slovenského průmyslu — mně nejlépe známého: dobývání asbestu, sádry, měděné rudy, antimonu atd. Jsou dále obory soustřeďující jen několik továren pracujících celkem za stejných poměrů. Podporou takových podniků nemůže býti ani nepřímo nikdo u nás poškozen. Jediné takovým bylo by přiznání zásadní možnosti mzdové prémie. Podmínkou by ovšem bylo přezkoušení kalkulace asi v tom rozsahu jako při refundaci obchodových daní; mzdové prémie byly by vlastně jen obměnou tohoto podprůměrného zásahu. Jest mezerou našeho zákonodárství, že tuto možnost vylučuje. *Otto Kapp.*

Neklid v Henleinově straně počíná.

Rada zpráv o poměrech v Henleinově straně potvrzuje, že měli pravdu ti, kdož říkali, že největší nesnáze bude mít sudetoněmecká strana Konrada Henleina s uspořádáním vnitřních

svých poměrů. Zdá se, že neklid v Henleinově straně přichází dříve, než byl čekán. Měla rychlý a velký úspěch. Snad právě proto také rychle se počínají objevovati stíny. Když vznikala Heimatfronta, napsal jeden německý list, že mnoho, ne-li vše bude záviseti na tom, jak Henlein svojí autoritou dovede převychovati a spojití jednotným, kladným politickým názorem všechny ty nejrůznější proudy, které se spojily v jedinou frontu. Sotva se najde, kdo by tvrdil, že tento úkol se Henleinovi podařil. Sudetoněmecká strana jest slepenec; není organickým, jednotným útvarem. Dnes možno jíti dále a říci: Henleinova autorita není tak velká, aby mohla překlenouti rozpory v sudetoněmecké straně. V některých sporech jest Henlein příliš exponován, aby mohl býti spravedlivým rozhodčím. V sudetoněmecké straně jest mnoho těch, kterým se nelíbí, že strana na vedoucí místa dává turnéry. Může Henlein jen tak se postaviti za tyto kritiky, když za svůj úspěch děkuje z veliké části turněrům, z jichž řad vyšel? Může býti Henlein rozhodčím mezi dělníky a průmyslníky v sudetoněmecké straně? Henleinovu stranu volilo mnoho dělníků, kteří se skutečně domnívali, že strana po volbách plnou vahou se postaví za požadavky dělnické. Tito lidé věřili Sandnerovi, že strana bude dělati politiku sociální, politiku dělnickou. Zatím však posice Sandnerova ve straně jest oslabována a roste posice Roscheho a Peterse, kteří jsou exponenty zájmů severočeského průmyslu. Henleinova strana má mnoho voličů radikálně sociálně naladěných. Byli zklamáni politikou sociální demokracie, ale jen proto, že se domnívali, že tato strana toho dosáhla málo.

K těmto rozporům přistupují další: jsou tu lidé, kteří se domnívali, že strana bude dělat skutečně jakousi neoaktivistickou politiku, t. j. politiku kladnou, aktivistickou, i když bude v některých požadavcích radikálnější, než dosavadní strany aktivistické. Vedle těchto lidí jest však skupina těch, které možno považovati na nazisty. Za radikály, kteří budou chtít věci hnáti do krajnosti. Zájmově nejsou spokojeni ani zemědělci ani živnostníci. Henleinova strana dovedla sice odsoudit politiku Svazu německých zemědělců a strany německých živnostníků, ale nedostala se dosud k ničemu, co by se podobalo skutečnému zásahu na prospěch německých zemědělců a živnostníků.

Henleinova strana má tedy postaráno o vnitřní rozpory. Jejich průběh bude určován momenty osobními. Již při jednání o tom, kdo má býti za Henleinovu stranu kandidován, byly velké nesnáze. Tyto nesnáze se neustále zvyšují při jednání o každou funkci — zejména honorovanou — v Henleinově straně. Právě tak jako byla osobní rivalita v hakenkreuzlerské straně a straně nacionální, právě tak velké jsou osobní boje v dnešní Henleinově straně. Henleinova autorita za poslední měsíce silně poklesla. Jeho cesty do ciziny nepřispěly k posílení jeho autority, tím méně, že jeho nepřítomnosti bylo využito k odstavení nepřijemných vůdců a podvůdců a k povýšení příjemných a oddaných. Turněři, nazisté a průmyslníci dnes vedou; netvoří však kádr a masu strany a tu je základní příčina konfliktu, který probíhá dnes ještě za zavřenými dveřmi, ale který již na podzim může se dostat před celou veřejnost. *V. G.*

literatura a umění

Hugo Siebenschein:

Dvě generace českých židů

Kritika uměleckého díla je vždycky dobrodružstvím, ať hodnotí, vykládá, třídí nebo zařazuje. Zkoumejme, jak umělecké dílo vzniklo. Naučil-li se autor svému řemeslu. Neboť také touto cestou lze v každém lidském konání dojíti vysokého stupně dokonalosti. Přemnoho děl, i literárních, vzniklo tímto způsobem; nikdo je proto nevylučuje z umění. Podstatně jiné ovšem je, můžeme-li na uměleckém díle rozpoznati vznik růstem a zráním. Tenkrát nepůjde ani o vysokou ani o nejvyšší míru dokonalosti, úspěšnosti; takové knihy patří pod jinou míru. Matka a jablko a vinná réva svůj plod musí donosit a žádná racionalisace ten tvůrčí proces neurýchlí.

Jsou tedy jednak knihy udělané, jednak knihy vzniklé z vlastní pomalé mízy. A to jsou dva světy, přesto že do-

vedný a zkušený spisovateľ opravdového umelca často zastúpi obsahom, rozsahom a počtom nákladů. Umelca v nejvlastnejšom smysle slova poznáte po čakání, po činné a trpné účasti na vlastním vývoji; i tam, kde je v počátkoch alebo kde nedosahuje vysokých met. Ostatné ty nejsou každému prány. Ale vždycky o ňom platí: svá díla nevyrobil, dal jim zrát a trhal je se stromu času.

Cesta Karla Poláčka.

Pokusme se s tohoto hľadiska odpovedať na otázku, je-li „Michelup a motocykl“, kritikou vľúdne prijatá nová próza Poláčkova, dovedné, dobre, znamenité delaná literatura, výtečné zboží, alebo kus, kousek našeho národného písomnictví. Jen tato otázka je podstatná, na stupnici dokonalosti nezáleží. Ba dali bychom z našeho zorného úhlu méně uslechtilému a obyčejnějšímu plodu přednost před nejzdařilejším výrobkem; lesní jahodě, která se po celé měsíce napájela ze země a která sládlá sluncem před prací zlatnickou.

Dvě okolnosti mluví pro odpověď kladnou.

1. Vývoj, který vede k Michelupovi, vůbec nezačíná Karlem Poláčkem, nýbrž tkví v předcházející generaci. Michelup rostl na stromě, s kterého si své ovoce dávno před ním natrhal Vojtěch Rakous. Poláček odevzdaně a poslušně pokračuje na linii, která začala před ním a která jím neskončí.

2. Poláček trpělivě čeká, neracionalisuje výrobu, netrhá nezralého ovoce. Od „Povědek izraelského vyznání“ přes „Muže v offsidu“ k „Michelupovi“ vede cesta, která na každém kroku prozrazuje neomrzelou práci zahradníkovu; ale přihlédneme-li blíže, vidíme, že o stavu žní vedle ní a víc než ona rozhodovaly dešť, slunce a půda.

Předchůdce Vojtěch Rakous.

Když Vojtěch Rakous psal své židovské povídky, vznikaly příšerné „maurské“ synagogy, které svým pestrým malováním, smělymi klenbami, vinutými sloupy měly připomínati Granadu, ale ve skutečnosti dopadly jako pouťové střelnice. Této banalitě nepropadli všichni. Staronová synagoga staroměstská zůstala pěkně gotická a také většina venkovských modliteben odolala úpadkovému vkusu. V tomto potěšitelném smyslu je také Rakous nemoderní a nečasový. Nezúčastnil se okázalého stylu osmdesátých let, je opožděným romantikem. Časové byly leda jeho tendence náboženské snášlivosti, liberalismu, svobodomyšlnosti, občanské mělkosti charakterisující poslední čtvrt století devatenáctého věku. Se strany křesťanské i židovské byla vynakládána zdůrazňovaná píle na odstraňování společenských překrad a rozdílů. Padaly a stíraly se, ještě že zůstalo aspoň tolik citového napětí, že básník mohl vytyčiti čtyři póly vyrovnávající se orientace: český, křesťanský, německý a židovský.

V tomto smyslu politické, náboženské, národnostní snášlivosti a vlačnosti byl Rakous zcela moderní a v tom je jeho dílo nedoceneným a nepomíjejícím obrazem doby. Vzpomeňme jen na brandýského lampáře. Pojal za ženu křesťanku a stal se dobrým křesťanem, aniž přestal býti zbožným židem. Připadalo mu to jako ideální stav sloužití Pánu Bohu — pod obojí. Taková tedy byla groteskní tendence, která ovšem s epickou hodnotou Rakousovy prózy nemá nic společného. Kde z podvědomí prorážely na povrch síly jeho vypravěčského umění, ve spádu jeho vět, v ethosu jeho krajiny, v citovém bohatství jeho postav, v pathosu jeho děje, ve vesnické idyle, v lásce k rodné obci a k domovu, v naivitě, poctivosti, ba sentimentálnosti duševních stavů, tam všude je Rakous opožděn o půl století. Od pevně narýsovaných forem českého venkovského života se odráží tajemná citová melancholie venkovana žida. Od české místní a rodové kořennosti temná, nevyslovená a nezvládnutá tucha věčnosti a nekonečnosti.

Všechno to podvědomě hluboce souzní a nic z toho nevstupuje do programových slov. Vim, jak rychle žloutnou programy. Ty, které mám na mysli, se rozpadly jako květiny a listí: světové poslání židovstva sbratřiti lidstvo; nebo dokonce sblížití všechna náboženská vyznání židovskou službou lidské společnosti. Nelze se ubrániti úsměvu, čteme-li takové věci; ale básnické zvládnutí života uměním prózy je nesmrtné.

Co Rakousovi bylo tématem, je Poláčkovi hmotou. Rakous probírá otázky židovské národnosti a mateřské řeči, Poláčkovi lidé ztělesňují jejich rozřešení. Židé po několik století ve střední Evropě konzervovali němčinu. Jiddiš je středohornoněmecký dialekt, který, prostoupen hebrejskými prvky, stará německá nářečí v karanténě ghetta zachoval mnohem lépe než hornoněmecké obce nejnepřístupnějších alpských údolí. Nesmírnou službu, kterou tím osvobození židé prokázali německé kultuře, ocení doba spravedlivější než je naše. Dosti na tom, že Rakous to rozpoznával a toužil české kultuře prokázati službu obdobnou. Měl na mysli ideál, který v našich nejlepších židech je ztělesněn dávno: hluboká, ničím nezměnitelná jazyková, citová, mravní, filosofická příslušnost k českému národu.

Poláčkovi židé se neučí česky z knih; čeština je jim mateřskou řečí, dárkyní povinností a práv jako komukoli z nás. Nekryje-li se přesto židovské češtví s češtvím křesťanským a našel-li Poláček pro to básnický výraz, stal se v tomto látkovém úseku a tímto zvládnutým přínosem epikem české literatury. Brejlatý Jiří naplní vývoj, který započal v generaci jeho děda. Jeho otec byl ještě předmětem kousavé ironie Poláčkovy pro cizí podtón slova nebo gesta. Na studentovi Jiřím nejnámavější sluch, nejbystrější zrak nerozpozná rodových stop. Ne tak, že by něco skrýval; ale tak, že nové hodnoty, jimiž je spiat s touto zemí, zatlačily staré komplexy. Tento půlstoletý proces si vyžádal ztělesnění dvěma generacemi, Rakousovou a Poláčkovou; a právě tím je epika tohoto spisovatele to, čím pravá epika býti musí: vzpomínka; vzpomínka rodu a individua. Také vzpomínka podléhá biologickým zákonům, opakujíc ve vývoji jednotlivcové dějiny rodu.

Malý člověk Michelup.

Nemoc a z ní pocházející vnitřní krize vyvedou Poláčkova hrdinu z rovnováhy. Michelup je tak zvaný malý člověk. Jeho malost snad je podmíněna povoláním, hospodářskými a společenskými poměry; její poslední příčina je tajemná. Trpí dětinskostí srdce. Neumí se odevzdat, neumí se rozdat; to zužuje okruh a obzor. Chce-li se opřít a ohrát, uchýlí se k užitečnosti; a je mu při tom zima. Nedostatek lásky k rodině, k národu, k lidstvu, k přírodě, k světu dělá z něho malého člověka. Jeho srdce je vyprahlé, a Poláček, jenž jeho život důvěrně zná, u každé jeho vlastnosti se zastavuje pozorně a bez výčitek. Jen nevyslovené a mezi rádkami a úsměvem zastřena je tam obžaloba lidského typu. Kde spisovatel pro Michelupův charakter hledá zkratku, symbol, konkretisaci, osvědčuje podivuhodnou tvůrčí sílu. Malý člověk je si své malosti vědom a kompensuje ji drzostí. Pro její židovský odstín je příznačné, jak snadno ji lze zakřiknout a odzbrojit. Všechny věci tohoto světa hodnotí malý člověk podle jejich ceny; všechny mu jsou zbožím. Jejich upotřebitelnosti a krásy si sotva vážněji všímá; jejich cenu umí odhadnout. Pro sebe a jiné lidi nemá téměř měřítek a poměr člověka k věcem je u něho obrácen na hlavu.

Hmota tyranisuje.

Jak by jeho duši nezaujal motocykl, věc tak složitá, dokonalá a drahá? Motocykl, jímž loudavý Michelup nabývá třídní převahy těch, kdo ovládají místo a čas? Však se motocykl svému majiteli vymstí: není mu pro radost, nýbrž ovládne povýšence a celý jeho dům.

Neopomeňme zdůraznit, jak znamenitý básnický symbol se tady Poláčkovi daří. Několika čarami je dokreslen: poněkud komický, nadobro neimposantní, ale dráždivě výstižný představitel své a naší doby. Jako kdysi Zeus porazil Krona, opanoval dnes stroj člověka. Kolik moudrosti je v tom antickém mytu. Michelup není toliko malý člověk, nýbrž je zároveň člověk svého věku a stroj je jeho bůh. Nemilostivý bůh. Neboť ode dne, kterého motocykl vstupuje do života Michelupova, počíná jeho dráha sestupná. Neúprosné Erynie se skrývají za náhodnými nehodami. Motocykl nakonec musí malého člověka zničit, protože je proň příliš veliký a silný; malý člověk na motocyklu není pán, ovládající hmotu a její vůli; jeví se spíše jako užaslý příživník na vymoženostech technické kultury.

Na str. 378 čteme: „Stroj a pan Michelup k sobě nepatří.“ Michelupovi přibývá symbolické ceny tou měrou, kterou mu ubývá specifické váhy jako člověku. My lidé všichni máme sobě a svému okolí neznámé centrum úspěchu. Do každého života jednou nebo častěji vstoupí takový nějaký motocykl, který neopanujeme, který nás zahubí, když se ho zavčas nezbavíme. Víme již, že stroj Michelupovi neslouží, že si stroj Michelupa zotročil. I tyranisující objekt musí člověk voliti tak, aby neohrožoval tajemství jeho úspěchu. Všichni je máme, každý z nás je má, pro někoho z nás spočívá v jeho veřejném postavení, pro druhého v společenské hodnosti, pro třetího v hodnocení práce jím konané, pro jiného v jeho ženě, dětech, majetku, náboženství, dobrém svědomí, nadějích, pro každého člověka je lano zauzleno na jiném místě; nevíme kde, ale běda, sáhne-li na toto místo ledabylá nebo nepevná ruka.

Michelupovy kotvy lze nahmatat. Je účetním, příjmy a výdaje u něho musí býti v rovnováze. To je jeho mravnost; ani obětavost vůči rodině nemůže otrástit účetní rovnováhou. Do toho vstoupí motocykl. Posměšně odstrčí nejsvětější zákon každého účetního. Cynicky si vynutí výlohy, které rozvrátí hospodářskou počestnost a poctivost majitelovu. Výdaje jsou větší než příjmy a Michelupův svět je před zhroucením. S tohoto hlediska nazírána je každá Michelupova směla článkem logického řetězu: jeho konflikt s policií, jeho zanedbávání úředních hodin. Centrum úspěchu je otrčeno a jeho autorita v rodině, v povolání, ve společnosti je ta tam. S této perspektivy připadá drobným nehodám Michelupovým důstojnost takřka kosmická a jeho nezadržitelný pád byl patrně dávno usnesen odvěkou spravedlností.

Ne o č e k á v a n ý h a p p y e n d .

Rozumem umělecké dílo nepochopíme. Vyjasní-li se jedno tajemství, vyvstane jiných deset. A přece jsme porozuměli kasuistice nehod, pocházejících z motocyklu. Stavba díla a sevřenost událostí nás o tom přesvědčila, že Michelup svému osudu propadl. Básník nás o tom poučil, že Michelupa srazí jeho pýcha a že nenajde dosti sil vymaniti se z područí ctižádostivé vášně. Dluhy, neschopnost pracovat, ztráta místa, takový je tragický sestup Michelupův, od poloviny knihy se rýsuje, a jsme překvapeni, že básník krátce před závěrem skončí happy finishem.

Jak je to možné? Jsou Erynie úplatné? Havarie rozbije kolo, krvavě zraní manžely, ale velké peněžní odškodnění způsobí, že se celý zatemnělý osud vyjasní a zlikviduje bez katastrofy. Michelup měl ovšem zvláštní konto pro svůj motocykl a bylo zdrcujícím způsobem pasivní. Nyní je odškodného tolik, že lze zaplatiti hrozivé dluhy, že lze vyrovnati položky má dáti — dal (etika účetního!), ba že konto motocyklu lze uzavřítí aktivně. Šrámy a rány se zahojí, posice v úřadě se obnoví a také rodinný život vepluje do starého pořádku. Tento překvapující závěr je přesvědčivý proto, že jej spisovatel vybudoval na tom, co jsme nazvali jedincovým centrem a tajemstvím úspěchu.

Psycholog Poláček nás o tom přesvědčil, že závěr jeho románu je přijatelný. Jak to ale dopadá s epickou a uměleckou nezbytností? Proč básník opustil linii přesvědčivé dovedenou, proč uhnul z příkrého vzestupu tragiky do idylčnosti? Proč naplnil vzduch hrůzou, proč se celá atmosféra chví předtuchou zhroucení a proč se naráz vyčásl? Psycholog prokázal schůdnost tohoto řešení je samého základu světového a společenského názoru Michelupova. Dobrá. Ale umělec přece je vázán ekonomii! Proč plýtvá výstavbou exposice, když osud dopadne idylicky a bez hromobití? Nač nastrádal tolik vysokého napětí?

Máme-li odpovědět na tuto otázku, musíme se vrátit do počátku naší úvahy. Bude třeba odhadnouti, jaký je básníkův vztah k románové postavě. Uhýbá světu tragického pathosu? Bojí se, že by tragický pathos jazykově nezvládl? Ustupuje z opatrnosti? Anebo hoví jednotě hrdinově? Na tyto otázky bych nechtěl dáti odpověď definitivní. Spíše se pokusím ji několika výhledy připravit.

Poláček je umělec záhadný, ba tajemný. Mizí tou měrou za svými osobami a za několikerým zdívkem svých románových staveb, že nelze odmítnouti otázku, neklame-li nás již svým suchým zpravodajstvím a svým nevinným posměchem. Nelze mu zcela věřit. Zdálo by se, že si na jedné straně dobírá své souvěrce, na druhé své soukmenovce. Já vždycky a všude za jeho ironii slyším obžalobu. Za maskou idylického a veselého posměváčka vidím slzíci tvář a účastnou bolest. Možná, že Poláček vůbec není epik, nýbrž žalobce, který své pokání, své poznání, své zdrcení, své miserere, svou zpověď maskuje zpravodajstvím. Připomeňme si „Hlavní přelíčení“ a „Muže v offsidu“ a zamysleme se nad důsažnou personální unií mezi Michelupem a Poláčkem.

P a n P o l á č e k a p a t h o s .

Takto pojato by naše dílo mělo podstatně jiný základní akord. Pak by totiž byl Poláček sám ten malý člověk, který si své malosti není toliko vědom, ale jí také trpí. Pak Michelup byl především příležitostí vyzpovídati se z utrpení a žalu. Některé postřehy mluví proti této domněnce. Umělec se vyhýbá pathosu. Od své prvotiny až po knihu poslední. Mistrovství nespočívá v mnohosti prostředků, nýbrž v jejich ovládnání. Připomeňme si první pevný bod, kterého jsme se dobrali. Zjistili jsme, že básník vyrůstá i z rodné půdy i z minulosti. Doložili jsme, že své knihy nedělá, nýbrž že je tvoří v týdnech, v měsících milosti. Což rozpoznal-li spisovatel, že pathos je plod, který na jeho stromě dosud nedozrál? To by byl na bezpečné cestě státi se znamenitým epikem české literatury.

Co dokázal psycholog Poláček, zatemnil Poláček umělec. Pohlédme na vlastnosti, které prostupují celým jeho dílem! Vždyť i grafolog rozpozná rysy písma, které přetrvaly proměny osudu a věku. V Poláčkově díle taková souvislost skutečně je. Ve všech Poláčkových knihách vstupuje jednotlivý případ do celku podle téhož principu. Co se proměňuje, co kolísá, je pevnost zapojení a vztah detailů k celku. Pohlédme jen na Poláčkovy „Povídky“! Jednoty ve vyšším smyslu tam ještě vůbec nebylo; ani v povídkách jednotlivých, ani v komposici celku. Již tam byl kdekterý rys svítivý a plný života, ale byl nahodilý, svévlnný, vzat z bohaté zásoby. Byly to feuilletony. Jejich jednota byla látková, nikoli básnická. Zcela jinak je tomu v „Mužích v offsidu“. Dovednost zkratky a epické umění se tu již prolínají. V „Michelupovi“ pak přistupuje přednost další. Krátkost odstavců podporuje živost a pevnost struktury, dosahuje monumentality. Stíny a světla padají dopředu i dozadu, děj se prostupuje. Jiná je atmosféra křesťanského soukromí a jiná židovského. Život, postavený na soužití obou, je třetí, opět jiný svět.

S tímž jasnovidným mistrovstvím, s nímž uhýbá tragice, řídí spisovatel dovednost svého zraku a hmatu. Někdy se svého předmětu dotkne jen na povrchu, jindy zařízne hluboko do jeho masa; po třetí dokonce obnaží kost. Tím jeho slovo dostává smysl a dosah, přesahující pouhé sdělení. Jeho čeští židé vykazují stupeň prolnutí a existence, která je jim a naší době vlastní. Rakouský, říšskoněmecký, českoněmecký, maďarský, francouzský a italský žid představují jiné rozložení a jiné napětí sil ve vztahu k národu, jehož jsou hosty. Poláček tedy i po této stránce zachytil a vyjádřil chvění naší atmosféry logicky nepostizitelnými prostředky symboliky a hudebnosti svého jazyka.

Je mimo kritickou kompetenci mluvit o věcech, které jsou toliko fluidem. Slovo a obsah mohou být ztlumeny, zlehčeny, popřeny průsvitným prvkem. Jako by básník všechno, co řekl, říkal s úmyslem, který s tím, co se děje, s tím, co slyšíme nebo vidíme, nemá nic společného. Melodie hlubin tajemně vystávají, podávající zprávu o životech, k nimž skutečný obsah knihy byl pouze úvodem nebo záminkou. Skutečné, mocné a nesnášenlivé je pouze to, co nebylo vysloveno. Co lidé dělají nebo nedělají, je lhotejné. Umělec nakonec sežehl všechno a zbývá toliko dvojí resonance, dvojí magický typ člověka. Jedni jsou zajedno s půdou, na které stojí, věří a mají v sobě jistotu, která je dar boží. Ti druzí jsou plaší a plní vzpomínek na nespolehlivost hmoty, na konečnost sil. Tam zakotvení v životě, tady únik ze života. Toto rozvržení se již nekryje s rozdělením na křesťany a židy, na Čechy a Němce. Jedni začínají svůj život narozením a končí jej pokorně smrtí; jiní jsou zatíženi tisíciletími a mají pocit, že ve smrti není klid. Chtějíce nahlédnouti do hloubky, do zdrojů, z nichž básník čerpá, stojíme nad propastí. Racionalista Poláček, odmítající pathos a určující své lidi rozumným ethosem, ústí celou svou bytostí do mystiky nekonečného a nevyslovitelného života. Je v tom známka velikosti.

život a instituce

Occidentalis:

Ze sovětské soudní síně

V kotli revoluce.

Člověk, který dosud nenavštívil sovětské Rusko a neztrávil tu delší dobu pilným a pečlivým studiem nového ruského člověka a sovětského společenského života, bude asi těžce hledati přesvědčivou a spolehlivou odpověď na otázku, do jaké míry již postoupil proces přetvoření sovětského občana v člověka socialistického. Do jaké míry dokázal potlačit v sobě staré city příslušníka měšťácké kapitalistické společnosti, oprostiti se ode všech tradic a pochopiti svým způsobem myšlení, citění a život, uskutečniti ideje mladého socialistického státu. Stěží uspokojen povrchními postřehy a názory výletníků do Ruska, přesně se pohybujících na kolejkách, zřízených oficiální cestovní kanceláří, a jich stanovisky zpola naprosto entusiastickými a sentimentálně nevěcnými, zpola zcela odmítavými a pobouřeně zaslepenými, bude asi hledat odpověď v nové ruské literatuře. Tu již se dozví v Avdějenkově románu „Miluji“, kterak se formuje charakter mladého ruského člověka a jakým směrem jde jeho citová výchova, najde v Erenburgově románu „Den druhý“ i u Kattajeva úplnou galerii lidí nového Ruska, lidí výstavby, vyčte z Jasenského, kterak „člověk mění kůži“ a do jaké míry se již změnily vztahy mezi lidmi, lidmi a věcmi, lidmi a státem.

Dozví se mnohé v poslední sovětské literatuře, která se zcela postavila do služeb nového člověka a vytrvale a oddaně se snaží přispěti k přetvoření jeho charakteru.

Ale nedůvěřivý a skeptický středoevropský člověk nespokojí se ani tímto vylíčením sovětských romancierů a bude asi pátrati po odpovědi na svou otázku v ruských novinách, zprávách z veřejného života a projevech představitelů sovětského politického i uměleckého života. Kriticky zhodnotí nadšené novinářské úvahy o „vítězné přeměně člověka starého kapitalistického světa v člověka nové éry“, o nových socialistických vztazích, novém „lidském materiálu“ jako základu výstavby socialistického státu — a bude spíše zaujat kritičtějšími hlasy, připouštějícími již, že se „lidské city nemění naráz a mnohá hesla prvních let revoluce, vzniknuvší z přímé negace měšťácké společnosti, byla jejím pokračováním“, jak doznává i vždy nadšený Bucharin ve své jubilejní řeči ve stalingradském traktorovém závodu.

Našemu člověku jistě neujde při jeho pátrání před časem vydaná kniha Liebermannova „Ve jménu sovětu“, ve které publikoval známý sovětský žurnalista sedm případů, projednaných moskevskými soudy. Liebermann řídil dlouhou dobu v moskevské „Pravdě“ rubriku ze soudní síně a jeho soudničky vyznačovaly se vždy nejen naprostou věcností a velmi živým vylíčením případů, ale i jich politiky správným a výchovným výběrem. Liebermann správně usuzuje, že o skutečném životě poví soudní archivy víc než jakékoliv studium a že právě v nich najde učelec, psychiatr, právník, lékař i filosof pro svoji práci mnohem více materiálu než kdekoliv jinde.

Liebermannova sbírka potvrdí dojem, který nevyhladila ani nejživější románová díla sovětské literatury, novinové úvahy ani sebeplamennější teorie a úvahy Bucharinovy; že je nesmírně obtížným přetvořiti člověka v „kotle revoluce“, necht se pod ním sebe vydatněji zatápí. Že je socialistické obrození společnosti nesmírně těžkým úkolem, že lidé zůstávají často nedotčeni nejkrásnějšími a nejpokrokovějšími hesly, že člověka nelze přetvořiti formulkami a že v člověku hluboce utkvívá tradice a zpátečnictví a u neškolených a nerozvitých občanských vrstev i duševní zaostalost a nízkost. Že je vytvoření nové socialistické společnosti dosud velkým a těžkým problémem a že mladý socialistický stát čekají ještě těžké chvíle, nežli se bude moci spolehlivě opřít o bezpečný základ nových lidí, o kterém se stále tolik mluví a píše.

Sledujeme na jednotlivých soudních případech, kterak jinak a nově se utváří charakter ruského občana, který prošel socialistickou revolucí, a kterak dovedl pochopiti a uskutečniti v sobě tak vydatně a na všech stranách mu sdělované principy nového života.

Souboj v moskevském parku.

Tento případ, jehož poslední kapitolou byl veliký moskevský proces, který pro svou zásadní důležitost dosáhl všeobecného zájmu a byl sledován a komentován ve všech sovětských novinách, měl dva hlavní účastníky, oba velitele rudé armády a posluchače vojenské akademie: Jegora Vasiljeviče Kedrova a V. Petroviče Ponomarjova. Princezna Tamara je v něm již osobou podružného významu, ačkoliv ovšem jest nutno příčinu celého tohoto tragického příběhu hledati u ní. K e d r o v byl známým revolučním pracovníkem, který se už v roce 1904 jako 13letý chlapec zúčastnil s pravým revolučním zápalem stavby barikád v moskevských ulicích. O dvě léta později pracuje již v bolševické straně, 1907 je zatčen a dán pod policejní dozor. Prchá, stává se námořníkem, pracuje jako agitátor mezi námořníky na lodích nejrozličnějších mocností a hlásá revoluční myšlenky téměř ve

světů dílech světa. V roce 1913 objevuje se opět v Petrohradu, je znovu pronásledován a musí se skrývat tak dlouho, nežli mu všeobecná amnestie při výročí vlády Romanovců vrátí legalitu. V roce 1917 vidíme ho ovšem mezi prvními, kteří se tělem i duší oddali revoluci. Účastní se bojů na všech frontách, utrží v bitvách bezpočet ran a opouští bojiště teprve na nosítkách v roce 1921 po těžkém zranění. Tehdy jeho kariéra dosahuje vrcholu dekorováním řádem Rudého praporu.

O dvě léta později sedí tento revolucionář a rudý vojevůdce před moskevským trestním soudem, obžalován ze zločinu podle článku 142 trestního zákoníku, totiž z „úmyslného zabití z nízkých pohnutek“, kterého se Kedrov dopustil svým soubojem s Ponomarjovem, dobrodružným velitelem 28. divise rudé armády, proslaveným přímo neslýchanou bitevní odvahou a nejskandálnějšími milostnými historkami.

Průběh sám je prostý: Ponomarjov se zamiloval do ex-princezny Tamary, dcery tifliského majitele realit, která se uchytila jako stenotypistka ve finančním komisariátu. Také Tamaře se ohnivý velitel zalíbil a bez zdráhání s ním navázala známost. Všechno mezi milenci bylo v nejlepším pořádku až do dne, kdy Ponomarjov potkal svoji milenkou, zavěšenou do Kedrova. Ve své žárlivosti vyvolal prudký výstup, jehož závěrem bylo vyzvání na souboj. Kedrov přijal toto vyzvání bez zvláštního nadšení a v časných ranních hodinách došlo po rozčilující noci k souboji, beze svědků a jediné za účasti hezké princezny. Kedrov jako vyzvaný měl první ránu, která přesně zasáhla svůj cíl.

Udal se sám. Případ vzbudil v Moskvě veliké vzrušení. Hned druhého dne konalo se ve vojenské akademii rozšířené zasedání ústředí komunistických buněk, při kterém bylo vydáno toto jednomyslné prohlášení:

1. Souboj jest přežitkem feudalismu a měšťácké epochy a jest celou sovětskou veřejností rozhodně odsuzován. Naše společnost staví na pranýř nositele mravů a zvyků šlechtických velkostatkářů a vykazuje je ze svého středu.

2. Vzhledem k tomu, že na souboji ulpívá předechem romantičtosti, která by mohla svěsti na nesprávnou cestu nadšené soudruhy, vyrostlé v období hrdinských a krvavých bojů, musíme vyznačiti přesnou hranici mezi romantikou proletariátu a jeho nepřátel a poukázati na to, že v tomto případě máme co činiti s projevem feudální romantičtosti, kterou můžeme prostě a věcně nazvati trivialitou.

3. Naše rudá armáda převzala z carské armády, jež byla pod ideologickým vlivem šlechtických a měšťáckých vrstev, určité prvky, jejichž škodlivou ideologií byly nakaženy některé buňky našeho organismu, neschopné odporu. Kedrov, jenž usmrtil svého kamaráda v souboji, jest vzorem proletáře, který zaměnil svou ideologii s ideologií svých úhlavních nepřátel.

4. V tomto směru bude nutno ve straně vyvinouti dalekosáhlou činnost a vytvořiti rozhodnou frontu proti všem ideologickým přežitkům carské armády, které rozvracejí naše řady.

Psychiatrické prozkoumání Kedrova došlo k závěru, že v okamžiku zločinu jednal v patologickém stavu, který vylučoval přičitatelnost. Přesto zní obžaloba na úmyslné zabití z nízkých pohnutek. Státní zástupce používá své řeči k významnému politickému projevu: „Komunismus zavazuje každého komunistu k tomu, aby za všech okolností jednal tak, jak toho vyžaduje náš program a naše strana. Kedrovova ideologie se zhroutila při prvním střetnutí se skutečností. Jest zbytečno hovořiti o nesmyslnosti souboje s hlediska našeho života a naší strany. Kedrov dopustil se tím, že přijal vyzvání k souboji, těžkého zločinu jako příslušník strany i jako velitel rudé armády.“

Obhájce napadl ve svém plaidoyeru skutkové i právní posuzování případu státním zástupcem a dosáhl toho, že byl původně stanovený trest — 3 léta ztráty svobody a občanské cti — snižen s ohledem na veliké Kedrovovy válečné zásluhy na 6 měsíců beze ztráty cti.

Proletář a nevěstka.

Stál-li v prvním případě před soudem jako obžalovaný velitel rudé armády a byly-li jevištěm dramatu místnosti vojenské akademie, patří účastníci druhého velkého kriminálního případu do prostředí zcela proletářského. Ivan Seljesnov, dělník v tulské továrně na samovary, požívá jako pracovní invalida zcela nepatrné pense. Jeho dvě dcery jsou mu na obtíž a zbaví se jich při první příležitosti: 16letou Nuru učiní proti její vůli ženou opilce a zpustlíka Rudakova, konfidenta a organizátora pogromů. Jeho smrt zachrání krásnou mladou dívku brzy od dalšího spolužití s ním, avšak ne od bídy, která posléze přivede dívku na ulici. Peníze a prostředí nevěstek promění rychle něžnou a radostnou Nuru ve sprostou a hašteřivou ženu. Dostává se s jedním ze svých náhodných milenců do Moskvy, kde navazuje trvalejší známost s profesorem malířské akademie, který pro ni najímá veliký byt. To jí umožní ještě velkorysejší provozování prostituce. V této době se setkává s proletářským hudebníkem Čistakovem, chlapcem nezkaženého charakteru a průměrných měšťáckých životních cílů. Prohnaná koketa touží po muži, kterému by se mohla oddati a který by náležel jen jí, a snadno dokáže zpracovati si hodného Čistakova ke svým cílům. Svěho života ovšem nezanechává, ale upraví jej pouze tak, aby se milenec o ničem nedověděl. Při čistotě a přímosti Čistakově se jí to snadno podaří.

Vše mohlo jít klidně svou cestou, kdyby se nebyla jako bouře přehnalá říjnová revoluce a zvrátila všechno: kavárny, bary, restauranty, ve kterých dosud Nura stále nalézala zámožné kupce pro své krásné tělo, byly uzavřeny. Čeka pozavírala všechny zákazníky. Nura se posléze v roce 1920 prodala za Čistakova, který je šťasten, že bude nyní Nura náležeti jen jemu.

Myšlenky říjnové revoluce naplní i ducha Čistakovova a nedopřávají mu klidu. Cítí, že se v jeho životě něco musí změnit, ale nechápe, co. Uvědomuje si, že je jeho místo v řadách bojujících dělníků. Ale jeho žena se vzepře tomu, aby vstoupil jako dobrovolník do rudé armády, vědouc, že by tím byla úplně ztracena, a dokáže svými slzami a objetími, že Čistakov u ní zůstane.

Ale po období hladu a hrdinských činů nadchází éra nové hospodářské politiky, NEP. Obchodníci a spekulanti zas vylézají ze svých děr, restauranty, hráčské kluby, bary zas otvírají své pohostinné vchody, mezi bíle prostřenými stoly objevují se znovu úslužní číšníci s drahými pokrmy a nápoji. Vyhlídky na minulý pohodlný a neřestný život neodolatelně přitahují Nuru, jež po krátkém zdráhání započne stejný život, jaký vedla před revolucí. Ve své sprostotě zanechá posléze i všech ohledů na svého muže a přízná se mu výsměšně, že je děvku a že ničím jiným ani nechce býti. Čistakov jest zničen, ale nedovede se od své ženy odtrhnouti. Při jednom výstupu, při kterém Nura bezohledně odkryje celou svou sprostou povahu, strhne mírný hudebník se stěny pušku a z bezprostřední blízkosti svou ženu zastřelí.

Předběžné vyšetřování jest skončeno již dva týdny po činu a Čistakov je obžalován pro zločin podle článku 144 tr. z., totiž pro „úmyslné zabití, spáchané ve stavu těžkého duševního vzrušení, vyvolaného násilným činem neb těžkým ublížením se strany oběti“. Chování obžalovaného před soudem jest až

dojemne príme a otvorené. Označuje svoju ženu za obeť sociálnych poměrů a životních podmínek za carské vlády, která byla bez vlastní viny svedena na scestí a mravně zkažena. Pohrdá sebou samým za to, že zotročil svého ducha a podřídil jej svým smyslům, čímž se zpronevěřil svému životnímu cíli, sloužití svou hudbou pracující třídě, a to jen ze slabosti, aby nepozbyl ženy, kterou miloval. Posledními slovy prosí soud, aby nebyl šetřen. Ale trest je mírný: jeden a půl roku ztráty svobody.

Novodobý mecenáš.

Význačné místo v této galerii typů z nového ruského života, vyňaté z moskevských procesních aktů, zaujímá účetní státního monopolu hracích karet A. M. Ubilský. Po 17letém manželství zapuzuje svoji ženu a ožení se se zaměstnankyní stejného úřadu, mladičkou Simou Vianovou. Také Sima pochopila období nové hospodářské politiky jako svolení sovětské vrchnosti k vedení nového dobrého života, který pozůstává podle jejího mínění v možnosti vydávání peněz za drahé šaty a příjemném a veselém trávení času. S platem 200 rublů měsíčně nemohli ovšem dojíti daleko. Hezká Sima netajila se svým přesvědčením, že jí její mládí a krása dává nároky na lepší úděl, nežli jí skýtalo živoření po boku sovětského úředníka. Ubilský, kterému to dostatečně dávala najevo, trýznil se tímto vědomím a strach, že jí ztrácí, činil z něho něměho a poslušného otroka.

Sima měla dobrý hlas a rozhodla se, že se dá na divadelní dráhu. Přes odpor svého muže vstoupila do školy klasické komické opery, dny i noci trávila na zkouškách, koncertech a schůzích a brzy zcela propadla hereckému prostředí, ačkoli nebyla ještě herečkou. Jejím hlasem, zjevem a tanečním nadáním byli všichni nadšeni. Ubilský pochopil, že v budoucnosti zaujmou jeho místo jiní mužové, a stanul před problémem, kde by mohl získati peněžních prostředků, jimiž by svoji ženu udržel pro sebe.

Pramen příjmu objevil zcela náhodně: Jednoho dne při srovnávání pokladničních uzávěrek zjistil rozdíl 5000 rublů. Požádal o vysvětlení svého nejbližšího představeného Lobanova, který mu klidně oznámil, že si oněch 5000 rublů ponechal pro sebe, a nabídl mu, aby napříště v defraudacích spolupracovali. Lobanov byl dokonalým umělcem v oboru podvodného účetnictví a dovedl své machinace po dlouhé měsíce bezvadně zakrývat. Když vzrůstalo nebezpečí odhalení, rozhodl se, že zasvětil do svého jednání Ubilského, o kterém věděl, že podnikne vše, aby uspokojil touhu své ženy po „dobrém životě“. Ubilský skutečně přijal bez váhání a téhož dne počali společně, systematicky a plánovitě olupovati pokladnu státního monopolu.

Tím získal si Ubilský možnost stát se mecenášem divadelní skupiny, ve které vystupovala jeho žena, totiž školy klasické komické opery, která byla založena kolektivem nezaměstnaných herců v Moskvě v roce 1924 a jež byla odkázána v hospodářském ohledu zcela na vlastní příjmy. Ubilský nabídl správě školy, že se stane komerčním ředitelem a že se postará o opatření peněžních prostředků pro divadlo, jehož zanedbané účetnictví prý uvede do pořádku. Tato jeho nabídka byla samozřejmě přijata a Ubilský se dal čilým tempem do práce. Nešetřil penězi, dal zhotoviti krásné dekorace a rekvizity, zařídil skvělý inventář, dal poříditi krásné kostymy, vše podle návrhů známých moskevských umělců a za spoustu peněz. Otevřel svůj dům hercům a přátelům divadelní školy a v dlouhých debatách rozprávělo se o různých divadelních otázkách, chystaly se plány pro budoucnost a hlavně se tančilo a pilo, vše na útraty Ubilského. V moskevských divadel-

ních kruzích se nad vystoupením nového mecenáše nikdo nepozastavil. Mluvili o něm, jako o „daru shůry“ a neptali se po tom, odkud malý sovětský státní úředník čerpá prostředky k tak nákladnému životu.

Lobanov s Ubilským vydatně používali možností, kterých jim poskytovaly obrovské obraty státního monopolu hracích karet. S neuvěřitelným žonglérstvím dokázali skrývat své obrovské zpronevěry a padělali doklady i kvitance na tisícové obnosy. Proti všemu očekávání však nečekaně podnikl hlavní účetní náhodnou kontrolu, při které odhalil jednu z největších zpronevěr. Ubilský se přiznal a byl zatčen a na lavici obžalovaných ocitl se ovšem vedle něho i Lobanov a 6 úředníků státního monopolu. Před soudem vyšla najevo přímo neuvěřitelná ledabylost v tomto státním úřadě a nevy-světlitelná důvěřivost ředitelství vůči oběma defraudantům. Ve smutném sledu střídali se před soudem byrokratičtí úředníci, mumlající nesrozumitelné věci o pracovní přetíženosti, aby se teprve nakonec pod tíhou usvědčujícího materiálu přiznali k tomu, že prostě z ledabylosti přehlédli obrovské podvody, které se po celá léta dály těsně před jejich očima. Stejně smutný obraz poskytovali i herci divadelní skupiny, demonstující soudu nemenší morální nízkost. Bylo prý potřeba peněz. Ubilský je opatřil — a vše bylo v pořádku, neboť peníze, jak známo, nezavánějí. Zbaběle se zříkali Ubilského ze strachu, aby se sami rovněž neoctli na lavici obžalovaných.

Z osmi obžalovaných byli tři zproštěni obžaloby, tři odsouzeni k jednomu až dvěma letům ztráty svobody, Lobanov a Ubilský odsouzeni k trestu smrti.

Vražda studentky Galiny.

Také Ilja Sudak přihlásil se jako jeden z prvních podprapore rudé armády, aby bojoval za osvobození potlačených „vlastní rukou“, jak o tom zpívá Internacionála. Byl na svých 16 let již třídne zcela uvědomělým, planul nadšením a zcela věřil ve vítězství věci, pro kterou šel do ohně. Když po vítězném skončení bojů o moc vyvstal nový neméně krutý nepřítel: hlad, postavil se Sudak se stejně nadšeným zápalem do armády proti hladu, a to nejdříve jako agent vyživovacího komitétu, potom jako šéf zásobovacího komanda. Válka, boj na vyživovací frontě, časté schůze a rozprávky s komunisty rozšířily značně duchovní obzor Sudakův a probudily v něm touhu po vědění. V roce 1921 ve věku 19 let odjíždí do Moskvy na dělnickou fakultu vysoké školy technické. Jako naivní venkovan je ohromen Moskvou, ve které vře život den ode dne silněji. Účastní se debat o politickém životě Moskvy, úkolech nového divadla a zejména o různých sexuálních otázkách. V tomto směru zastává většina studentů nejednodušší zásady: absolutní svobodu pohlavního styku. Studentka Galina Mravinová, která jest hlavní postavou této tragedie, píše o tom jednomu ze svých spolužáků: „Každý z moskevských dělnických studentů myslí jen na své vlastní já. Kam se podíváš — perversita a sprostota. Na žádné fakultě již nenajdeš počestného děvčete. Většina z nich jsou v pravém smyslu prostitutkami. Jaké potomky zrodí tato generace? Otcové jsou zničeni a nervově ochromeni svými pohlavními výstřednostmi, ženy opětovnými potraty. Jest hrozné pohlédnouti do budoucnosti. A přece stane se jednou tato budoucnost přítomností . . .“

Také Sudak hlásil se do řad studentů, kteří potírali cudnost jako „měšťáctví“, vysmívali se lásce jako sentimentalitě ducha a nazývali manželství měšťáckým přežitkem. Sudak měl svoji vlastní erotickou filosofii: ženy jsou podle něho „kachlíková kamna“, „ústřední topení“, určené k tomu, aby zahřívalo muže. Rok studia změnil mladého nadšence a zdra-

vého proletára, muže od pluhu, ktorý prišiel do mesta, aby zde nabyt vedomostí a vedomostmi sloužil své třídě, v požitkářského zhýralce, jehož život měl jediný obsah: víno a ženy. Sudakovi se na první pohled zalíbila hezká, štíhlá a zdrženlivá Galina a jako obratný rutinér dosáhl brzy svého cíle. Dívka byla pro něho ovšem pouze přechodnou „pochoutkou“ a brzy si ji omrzel. Pro Galinu znamenala však „volná láska“ svobodu volby. Rozhodla se pro Sudaka a toužila po něm celou svou bytostí.

Jeho vzrůstající chlad zdál se jí nesnesitelným. Podzim pak přinesl další velikou starost: otěhotněla. Státní nemocnice, na které se obrátila, odmítly provést potrat, který její zdravotní stav nepřipouštěl. Soukromého lékaře si nemohla zaplatit. Prosila Sudaka o příspěvní, ale nadarmo. Po měsících těžkých duševních bojů a muk porodí v Ústavu pro péči o matky a děti děvčátko. Sudak dal dítěti své jméno a krátký čas přispíval na jeho výživu, ponenáhlu však pozbyl zcela veškerého zájmu o dítě a pocítil proti němu dokonce až odpor. Studentka Galina se octla v těžké, nejen duševní, ale i materiální nouzi, když Sudak přestal zcela na dítě platit. Deník dívky popisuje nesmírnou bídu, se kterou se protloukala spolu se svým dítětem dlouhé měsíce a léta. Posléze si uvědomí celou nízkost a mravní ubohost svého milence a počne ho pronásledovati alimentáčními žalobami. Sudak ve své nenávisti pochopuje, že jest dívka jeho nepřitelem, a rozhoduje se jednat. Po několika dnech jest studentka Galina nalezena ve svém bytě uškrcena ručníkem.

Sudak se přiznává k vraždě, ale snaží se uvést co nejvíce polehčujících okolností. Tvrdí, že spáchal vraždu v největším rozčilení, vyprovokován urážkami zavražděné. Poukazuje také na svou duševní úchylnost a znovu a znovu jímá se před soudem slova, zdůrazňuje své revoluční smýšlení a poukazuje na polehčující okolnosti. Soud v rozsudku konstatuje, že Sudak působil rozkladně na studenty svou propagandou sexuální anarchie a svým vlastním příkladem a že zavraždil svou milenku z nízkých pohnutek, aby se zprostil placení alimentů. Označuje Sudakovu osobnost a jeho jednání za sociálně obzvlášť nebezpečné a odsuzuje ho ke ztrátě svobody na 10 let při nejpřísnější osamocení a ke ztrátě cti na dobu 3 let.

City včerejška.

Všední příběh kovodělníka Alexandra Makašina potvrzuje nám výmluvněji než cokoli jiného, do jaké míry jsou ještě v širokých vrstvách sovětské veřejnosti a to i veřejnosti ryze komunistické a tříděně uvědomělé zakotveny city včerejška. Makašin oženil se s Marií Batkinovou rok po tom, co se seznámili. Přesvědčili se, že se u nich nejedná o nějakou povrchní, prchavou vášeň, ale o vážný a hluboký cit. Chtěli žít po způsobu mladých komunistů, bez maloměstáckého „rodinného krbu“. V roce 1922 vstoupil Makašin jako dobrovolník do rudého námořnictva, zatím co se Marii narodil z manželství syn.

Za nepřítomnosti manželovy seznámí se Marie s mladým dělníkem Glasovem, který se jí počne zřejmě dvořit. Také Marie pocítí k mladému muži silný cit. Makašin se zatím vrátí a pozná na vzrůstajícím chladu své ženy, že je něco pravdy na zprávách, které již dolehly k jeho sluchu, že ho žena podvádí. Marie se mu vyzná z toho, že Glasova miluje, a dává mu slovo, že se s dělníkem rozejde. Bojuje statečně se svojí láskou, avšak její cit jí již plně uchvátil a nedovede jej již potlačit a zvládnout. Makašin trpí mukami žárlivosti a uražené sebelásky. Nese v sobě pocit neukojeného samečka, kterému bylo sáhnuto na jeho vlastnictví, na samičku. Dy-

chtivě sbírá po sousedství klepy, ze kterých zjistí, že jeho žena přes svůj slib v poměru pokračuje. S trýzní pochopuje, že jeho rodinný život byl rozvrácen, a chladně si zosnuje plán pomsty. Pozve Glasova do svého bytu pod záminkou úpravy dalších poměrů.

Glasov přijme pozvání, ačkoliv je si vědom nebezpečí, kterému se tím vydává. V bytě dochází k tragickému výstupu. Dělník se přiznává k tomu, že Marii miluje, a žena sama lka- vě prosí svého muže, aby jí dal svobodu, aby se mohla za svého milence provdati. Makašin chladnokrevně z bezprostřední blízkosti střelí mladého dělníka do spánku, dosahuje na schodech prchající Marii a vraždí ji rovněž výstřelem do temena hlavy. Hrůza celé této scény otrěse i jím tak, že upustí od svého záměru zabít i svého syna, a odchází se udat.

Vražda spáchaná ze sobectví, žárlivosti nebo jiných nízkých motivů, je podle sovětského zákoníka trestána ztrátou svobody do 10 let, při přísném osamocení. Je-li však čin spáchan ve stavu mocného vzrušení, vyvolaného zavražděním, může býti při polehčujících okolnostech uznáno jen na nucenou práci do jednoho roku. Makašin byl si tohoto rozdílu dobře vědom. Ačkoliv si před zločinem promyslel a připravil své jednání až do nejmenších podrobností, usiloval nyní o to, aby co nejnáze z trestního řízení vyvázl. To jest, pokoušel se vylíčiti obraz zločinu takovým způsobem, aby soud došel k přesvědčení, že jednal v „náhlém mocném duševním vzrušení“. Avšak právě tento rafinovaný postup mu neobyčejně přitížil a rozhodl o výši trestu.

Mimořádná schůze tovární buňky vyslovila se o zločinu takto: „V době, kdy komunistická strana a dělnická třída všemi svými silami budují socialismus, v době, kdy strana a třída daly na denní pořad kulturní revoluci, boj o nové životní formy a o nové lidství — je čin, jaký spáchal Makašin, obzvlášť nízký, sprostý a zločinný. Ve jménu komunismu a tříděně uvědomělého proletariátu vylučujeme ho ze svého proletářsko-komunistického středu a žádáme soud za přísné vyšetření a potrestání zločinu.“ Státní zástupce pak uvádí ve své analýze Makašinova zločinu: „Považoval svou ženu za svůj majetek, za svoji otrokyni, a nutil ji všemi prostředky, aby s ním setrvala v manželství, ačkoliv věděl, že ho již nemiluje. Když se přestala podřizovati jeho vůli, spáchal dvojnásobnou vraždu. Tento proces má za účel ukázati proletářským masám, že nehodláme trpěti poměr k ženě, jaký demonstroval Makašin. Pro nás jest žena člověkem a ne věcí, jak se domnívají rozliční Makašinové, kteří považují svou manželku za nepostradatelné příslušenství své postele, za věc, se kterou si smí vlastník libovolně zacházeti, s ní zle nakládati a ji vlastnoručně popraviti.“

Trest zněl na 8 let samovazby.

Hlad po lidech.

Obraz nového socialistického člověka, jak se nám nejpravdivěji podává z těchto několika případů z moskevské soudní síně, není radostný. A přece jsme viděli, že byli hlavními osobami v těchto malých lidských dramatech vesměs tříděně uvědomělí a vychovaní příslušníci strany, bojovníci a velitelé rudé armády a rudého námořnictva, posluchači vojenských akademií a dělnických vědeckých fakult, proletáři, sověšti úředníci a umělci. Nedostatky tohoto lidského základu sovětské výstavby jsou dnes již známy sovětským politickým i uměleckým vůdcům, kteří začínají propagovati nutnost nápravy. Stalin ve své řeči k absolvovalým rudoarmějským akademikům ohlašuje již zahájení nového období sovětské výstavby, období, které proti předcházející éře „hladu po tech-

nice“ označuje heslem „hlad po lidech“: to jest po spolupracovnících, kteří by teprve z továren, kolchozů, sovchozů, z celé techniky vytěžili maximum toho, co vytěžiti lze. Jeho řeč je apologií člověka. „Musíme se naučit především ctít člověka,“ říká Stalin, „každého spolupracovníka, který jest schopen prospěti naší společné věci. Musíme pochopiti, že ve všech nových statkú, které na světě existují, jsou nejcennějším a rozhodujícím kapitálem lidé. . .“ — „Malou skulinkou“ spatřuje již Karel Radek počátek nového velkého období znovuzrození člověka. Bucharin, jehož oči jsou opatřeny brýlemi nepřekonatelného optimismu a entusiasmu, vidí opět dál než jeho strážliví druhové, vidí již „vzrůst nového socialistického člověka, který nebyl a nemohl býti v předrevoluční době, nového světa nových lidí, nových lidských vztahů, nových temp života, nového světa obrozeného lidství.“ Podle Bucharina již se líhnou noví skvělí lidé, aktivní, tvořiví, trojnásobně živí. Přejeme Bucharinovi, který není jedním z nich, aby se jich dočkal.

do ba a lidé

Jaroslav Hůlka (Nový York):

Naši v Americe

II.

Jak se uplatňují a jak žijí.

Tato složka sebevědomí není u Čechoameričanů právě veliká. Naše první, přistěhovála generace nezbavila se dosud psychologie národa potlačeného a v Americe oficiálně nerepresentovaného. Naši lidé jsou dobrými dělníky, poctivými pracovníky, demokraty od kosti, ale nikoli demokraty v sebevědomém smyslu já pán — ty pán. Málo dosud pochopili, že Československo je dnes již ve světě solidním a vážným národem s dobrým rekordem, a že na americké půdě jsou československé kolonie reprezentací národa z původní vlasti. Zásada já pán — ty pán je stejně důležitá ve styku různonárodních amerických skupin jako ve vnitropolitických záležitostech. Naši kolonisté toho nechápu. Jejich spolkové budovy nedbají vnější reprezentace úpravou ani umístěním. Při vzácných příležitostech oslav presidentových, pořádaných v předním hotelu, a s návštěvou cizích hostů je jim proti mysli požadavek večerního úboru. Koncerty a přednášky, pořádané druhou generací před americkým publikem nečeskoslovenského původu jsou jim škrobené atd. Není divu, že se část tohoto inferiorního pocitu otců přenáší i na děti, a že Čechoameričané zde rození jsou vyřazeni do života menší dávkou sebevědomí než by toho jejich původ zaslouhoval.

Tato malá dávka sebevědomí českoamerické mládeže datuje se již od školních let, kdy děti nejen českých, ale i jiných národností náležejících k pozdější imigraci, jsou nazývány svými spolužáky výsměšnými přezdívkami „Bohunks“, „Poilacks“, „Hunkies“, „Wobs“ a tak dále. Jeví se později jako nedostatek životní průbojnosti pro získání universitního vzdělání. A zůstává často i s těmi, kteří universitního vzdělání dosáhli. Zajímavým dokladem toho je na příklad okolnost, že českoameričtí graduanti nevyorských universit nezůstávají členy klubů svých universit a nestávají se ani členy jiných významnějších společenských klubů v městě, leč za cenu t. zv. úplné amerikanisace — to jest, přerušeni všech styků s veřejným životem své vlastní kolonie a připojení se k některé vládnoucí původové skupině.

Ve věci první generace nelze mnoho měniti. Naše zastupitelské úřady, třebaže jsou se svými koloniemi v nejlepším a nejpřátelštějším styku, nemohou jim býti vůdci v jejich americkém politickém, společenském a sociálním životě. Českoamerická kolonie je na americké půdě a zastupitelské úřady nemohou v nich provozovati ani sociální ani jinou politiku. A nové imigrace s novou sebevědomější psychologií není.

Mezi mnohými studovanými hochy a dívkami druhé generace však lze pozorovati velmi zajímavý zjev. Sledují zprávy o Československu v anglickém tisku se zájmem. Čtou anglické publikace o zemi svých otců. Pozorují, jak se jiné národnostní skupiny dívají na československé jméno v mezinárodní politice a v mezinárodním obchodě. A jejich sebevědomí roste. Vycítují, že Československo dostává solidní jméno v první řadě v mezinárodní politice, ale i v obchodě, v některých průmyslech, v hudbě. Neostýchají se říci svému zaměstnavateli, svému nadřízenému, nebo zákazníkovi, že jsou československého původu. Cítí se dotčeni, když pravý newyorský Američan irského původu projeví neznalost zeměpisné polohy Československa. O těchto zkušenostech vyprávějí ve svém klubu. Anglicky ovšem, ale bez újmy na svém americkém sebevědomí. Právě naopak, cítí se lepšími Američany, protože jsou příslušníky dobré národnostní skupiny. Toto sebevědomí proniká spíše do vrstev vzdělaných, než do vrstev druhé generace, která neprošla školami. Universita dá větší rozhled, širší zájem. V Americe vyrůstá nyní druhá generace, amerikanisovaná, ale českoamericky sebevědomější než generace přistěhovalá. Toto sebevědomí probouzí se však povětšinou až po absolvování americké university. Americké školství od mateřské školy až po universitu ignoruje americkou cizineckou otázku, či spíše vědomě a uměle ji příkrývá širokým pláštěm amerikanisace. Učitelka v národních školách se nikdy nezeptá svých dětí: „Kdo z vás umí italsky, německy, česky?“ Děti téhož původu, v téže třídě často o sobě nevědí. Zato však vědí již v mateřské škole, kdo to byl Jiří Washington. Na universitách je tomu stejně. Universitní kluby studentů, založené na národnostním principu, nejsou universitami nijak podněcovány, ač se jim nebrání. Student na americké universitě žije ve svém studentském prostředí. To je často velmi daleko zeměpisně i ideově od prostředí, ze kterého vyšel. Po absolvování vrací se však studenti do svých domovů a k založení existence přispěje jim spíše prostředí, ze kterého vyšli, než styky získané na škole. Odtud nové uvědomění příslušnosti k národnostní skupině.

Síla tohoto uvědomění jest ovšem individuálně různá. Lidé přemýšliví a ti, kteří doplňují vzdělání i mimo universitu, docházejí k němu spíše a hlouběji. Jindy uvědomění nejde přes hranice kolonie, v níž mladý právník, lékař nebo lékárník hledá začátky své praxe.

Položili jsme si otázku, možno-li očekávati vedení českoamerické větve našeho národa od druhé generace, v Americe vystudované. V mnohém ohledu ano a v některých případech již k němu dochází. Tak v Novém Yorku byla založena Slovanská liga amerických voličů (SLAV), vedena studovaným Slovákem druhé generace. Po léta již existuje český demokratický klub, vedený právníkem taktéž druhé generace. Jsou to organizace politické, jejichž členstvo náleží z většiny generaci první. Universitní klub druhé generace pořádá s ústavem pro československé studium při Kolumbijské universitě oslavy založení československé republiky. V mezinárodním studentském domě, kde je ubytováno na 600 studentů ze všech dílů světa pořádá tentýž klub druhé generace každoročně kulturně propagační a informační večer o Československu. V rámci

těchto večerů byla na příklad uspořádána oslava osmdesátých narozenin profesora Ševčíka za jeho přítomnosti a před čelnými representanty hudebního New Yorku.

V jiných směrech setkává se toto vůdcovství druhé generace s potížemi. Nedůvěra imigrantů k vlastní inteligenci, či, jak ji nazývají „pánům“, přenáší se i na druhou generaci, třebaže to znamená vlastně nedůvěru k vlastním dětem. To by se však dalo překonat. Překonaly to aspoň zmíněné politické kluby. Jiné obtíže jsou spíše rázu technického. Česko-americká studovaná mládež se nerada schází v neúpravných klubovních budovách svých otců a svých vlastních nemá. A není ani finančně ani početně dosti silná, aby si vlastní místnosti mohla pořídit. Levné schůzky v kavárně po evropském způsobu v Americe neexistují, hotely jsou nákladné. Důsledek je, že schůzky mladých profesionálů, učitelů, právníků, lékařů, inženýrů konají se v domě vydržovaném americkou podpůrnou organizací a sloužícím za klubovní dům dorůstající mládeži nejchudších přistěhovaleckých vrstev. Že to příliš nepřispívá k sebevědomí universitní omladiny ani k přílivu členstva, je nadsada. Němci mají krásné klubovny. Italové postavili své studující mládeži palácový klubovní dům při universitě Columbia. Švédové, Maďaři a jiné národnosti mají reprezentační klubovní domy nebo aspoň restauranty. Čechoslováci v Novém Yorku ještě tak daleko nedošli; že by čeští a slovenští otcové měli postavit svým americkým synům spolkový domov už proto, aby jim umožnili cítiti se hodnotnějšími Američany, může se zdáti paradoxní. Chudý imigrant má přece méně prostředků než domorodý Američan, řekne se. Ano, ale chudý imigrant má svoji národnostní pospolitost. Jeho děti ji rychle ztrácejí.

Souvislost s vlastí.

Položili jsme již jednou otázku, je-li něco takového třeba a má-li to smysl pro budoucnost vzhledem k rychle pokračující amerikanisaci. Vložili jsme, že amerikanisace je pojem široce relativní. Že se projevují neamerikanisované složky psychologické a společenské ještě ve čtvrté a páté generaci. Mohou nám, malému národu, jehož 12 procent žije za mořem, tyto složky zůstatí lhostejné? Dr. Veverka v citovaném článku očekává od nich aspoň „benevolentní zájem o starou vlast“. Nevyvine-li se v tomto směru záměrné a cílevědomé úsilí vymizí záhy i tento benevolentní zájem o starou vlast. Národnostní a náboženské skupiny silnější prostě pohltnou československý element. Již nyní je tohoto benevolentního zájmu v druhé generaci nestudované a neorganizované daleko méně než tam, kde se kolektivně pěstuje a udržuje. Ostatně mohou nastati doby, kdy tento benevolentní zájem bude možná nutno proměnit v zájem velmi aktivní. Jsou evropské poměry tak skálopevně stabilní? Není Amerika čím dále tím více přitahována do víru světových dějin? Co znamenaly československé kolonie v Americe pro obnovu naší samostatnosti je dobře známo. Může nám býti lhostejno, bude-li mít obdobný význam československý duch jejich anglicky mluvících potomků v příštím kataklysmatu třeba za sto či za dvě stě let?

Není vhodnější doby pro podchycení zájmu druhé generace americké o naši národní existenci nad dobu nynější. Druhá generace, nejen československá, ale všech cizích národů v Americe prožívá kritickou dobu. Je to v mnohém ohledu generace bez země, bez opory; příslušník druhé generace je ještě v mnohém ohledu v Americe cizincem. Druhá generace je těžko připouštěna do držav generací starších. A s generací svých otců si již zcela dobře nerozumí. Z nevlídných cizineckých čtvrtí by ráda utekla, ale nemá kam. Získá ji ten, kdo jí dá sebedůvěru, oporu k životu v její vlastní

americké zemi. Ukázali jsme, že sebevědomí opřené o solidní původ znamená mnoho pro mladého Američana. Pěstovati amerikanismus v tomto smyslu je logické a vyplývající ze sociálního a historického složení Ameriky. Oficiální Amerika toho nepostřehuje. Některé mateřské země to již postřehly. První Itálie. Nyní Německo.

Československo vydržuje ústav v Paříži a v Londýně za účelem šíření znalostí našeho národa a státu. Podobný ústav v Americe neměl by jen smysl propagační. Pomohl by nám zachovati to, co je již v Americe našeho: československé kamenky v americké mosaice. Lásku a hrdost amerických občanů českého a slovenského původu ke staré vlasti a ke složkám kultury i tvrdé práce, kterými náš národ přispěl k vybudování Ameriky. Byla by to skvělá splátka staré vlasti americkým koloniím za osvobozovací výlohy. A výtečný prostředek pro kulturní sblížení česko-americké inteligence jak s domácími koloniemi tak s duchem staré země.

Zahraniční ústav v Praze má adresář významných amerických Čechů a Slováků. V Americe ho nemáme. Československá vláda a oficiální kruhy udržují dobře styky a váží si dobré vůle mnohých významných Američanů. Kolektivní zájem těchto jedinců o československý element v Americe však není ani probuzen ani organizován. Československo má Americký Institut, v jehož organizaci jsou na čelném místě osoby z oficiálního světa. Kde je obdobný československý ústav v Americe?

Snad zde některým čtenářům známým Ameriky zpovzdálí připadnou na mysl ústavy československého studia při některých amerických universitách. Ty však nejsou typem, jehož hledáme a jehož je československé Americe třeba. Americká universita je správně charakterisována jakožto „department-store of science“, čili obchodní dům, který prodává vědění všeho druhu. Z tohoto hlediska dala by se taková universitní oddělení hlásající pěstování malých, nesvětových jazyků nejlépe zařaditi do oddělení reklamní služby university. Slouží v první řadě k získání přízně a studentstva (platicího kolejně a přispívajícího k vydržování university), pocházejícího ze skupin malých národností. University nevyvinují ani zájem o to, aby studenti takového původu v ústavech svého jazyka brali kursy. Stačí jim jsou-li zapsáni na fakultách inženýrských, obchodních, lékařských a jiných. Tak dochází k tomu, že na příklad ústav pro československé studium při universitě Columbia má průměrem dva studenty za semestr, nemá slušné knihovny, nemá ani seznamu studentů československého původu zapsaných na jiných odděleních atd.

Ostatně americké university mají právo míti svoje cíle i svoje potěmkinské vesnice a nemohou se zabývati vnitřními problémy malých národů a jejich kolonií. A problém československé Ameriky nedá se řešiti v rámci universitního ústavu.

Praktické řešení otázek zde probíraných bylo již před několika lety navrhováno a promyšleno československým generálním konsulem v Novém Yorku, drem Jaroslavem Novákem, který v krátké době velmi hluboce vnikl jak do ducha Ameriky tak do ducha a problému našich amerických kolonií. Americký život společenský i politický je nejpevněji organizován v lóžích a klubech. Založení lóže „Sons and Daughters of Czechoslovakia“, navrhované drem Novákem bylo by nejvhodnějším vyřešením otázky českoamerické druhé generace v americkém duchu. Jest však k tomu třeba uvědomělého a inteligentního vůdcovství, k němuž naše druhá generace dosud nevyspěla a proto k uskutečnění myšlenky dra Nováka nedošlo. Tato nevyspělost má v mnohém ohledu kořeny v nedostatku tradice sebevědomého a samostatného národa. V tomto ohledu má naše národnostní skupina mezi ostatními

skupinami americkými výjimečné a nevýhodné postavení. Z toho důvodu je třeba tuto tradici posílit a pěstovati z nové „staré vlasti“.

Českoamerická druhá generace potřebuje inteligentního anglického časopisu, který by si sama psala. Potřebuje svého kulturního a politického zpravodaje v Praze, který ví, co může zajímat Američana československého původu, a který dovede zprávy podati jak kabelem tak dopisem. Krátkovlnný rozhlas řízený z Prahy vzdělaným Američanem československého původu, přiblíží obě složky národa a spojí je poutem živého zájmu. Kluby mládeže nestudované druhé generace, které existují při českoamerických spolcích a českých školách, potřebují inteligentní náplně a vedení kulturně prohloubenějšího než jim mohou poskytnouti emigrantské kolonie první generace. Zde by opět českoamerický tisk v anglickém jazyku mohl vykonati veliké poslání. Udržování dobrých styků s vlivnými Američany a s osobami vyznamenanými československými řády, mohlo by dopomoci mnohem snaživému Čehoameričanovi do popředí. Mezi československou druhou generací je velmi mnoho dobrých hlav, kterým k úspěchu neschází nic více než vlivná americká návštěvka.

Československý ústav na americké půdě, pracující v tomto směru mezi druhou generací, a zejména mezi jejími studovanými členy měl by tak jednu ze základních směrnic: Vypěstovati sebevědomé československé američanství za vedení inteligentních vrstev Američanů československé krve a za podpory amerických přátel našeho národa.

Ferdinand Peroutka napsal kdysi do *Přítomnosti* článek, v němž stálo: „A jeje, vždyť my máme také senát.“ Zdá se, že se v rušném politickém životě československém zapomnělo na stárnoucí československou Ameriku, tak jako se zapomnělo na československý senát. Zájem o československou Ameriku, bude-li jednou probuzen, musí být přenesen na americkou půdu, a musí být pro něj získán dobrý znalec poměrů československých, který zároveň zná mentalitu amerického universitního studenta. Jen tak bude možno získati spolupráce inteligence druhé generace a pracovati na její výchově k vůdcovství v úkolech československého amerikanismu.

filosofie a psychologie

Calcarius:

Nietzsche, vydaný na milost a nemilost

Dnešní Německo horlivě se dovolává Friedricha Nietzscheho jako jednoho ze svých největších učitelů a dokazuje, že „Třetí říše“ jest uskutečněním jeho teorie. Nikdo se od německého převratu netěšil většímu zájmu než právě on. „Nečasový“ se stal opět jednou „časovým“. Stohy knih vyrukovaly na knižní trh a badatelská horečka pravděpodobně přivede na svět ještě mnoho jiných. (Jedna z posledních: Prof. Dr. Richard Oehler: *Fr. Nietzsche und die Vollendung des Nationalsozialismus.*)

Otiskujeme-li dnes v překladu úryvky z Nietzscheova díla (do češtiny, žel, přeloženo dosud málo), chceme ukázati, že „Třetí říše“ nemá práva dovolávati se Nietzscheho a ukázati, jak tento o Němcích smýšlel i v čem viděl jejich jedinou budoucnost. Německo se může dovolávati Nietzscheho jen

tak dlouho, pokud nebude bez povinné úcty vytrhávat z jeho díla jen to, co se mu právě hodí.

Ve své knize o R. Wagnerovi píše Nietzsche v druhém doslovu: „Dal jsem Němcům nejhlubší knihy, které vůbec mají — důvodů dost, aby Němci v nich nerozuměli ani slovu.“ Dnešek nic na těchto slovech nezměnil. Následující citáty jsou pokusem vydolovati z Nietzscheova díla to, co nám dnešní Německo necituje.

„Musíme se smířiti s tím, když národu, který trpí a chce trpěti nacionální horečkou nervů a politickou ctižádostí — přetáhnou přes mysl různé mraky a poruchy, krátce, malé záchvaty zblbnutí: na příklad u dnešních Němců hloupost hned protifrancouzská, hned protizidovská, hned protipolská, ... a jak se všechna tato malá omráčení německého ducha a svědomí jmenují.“

„Nadchnouti se pro princip „Deutschland über alles“, k tomu nejsme dosti hloupi.“

„Co je dosud mladé a co stojí na vratkých nohách, to vždy nejvíc křičí: neboť ještě příliš často upadne. Na příklad: „patriotismus“ v dnešní Evropě, „láska k vlasti“, která je jen dítětem: ať neberete toho křiklouna příliš vážně.“

„Nacionalismus zkazil ve Francii charakter, v Německu ducha a vkus. V Německu se cítí chtění mnohem více než mohoucnost: je to pravá půda pro nedokonalé a náročné.“

„Jsou opravdu lidé, kteří myslí, že poctí určitou věc tím, že ji nazovú n ě m e c k o u. Je to vrchol národního zblbnutí a drzosti.“

„Němci kazí svým opozdilstvím pochod evropské kultury: na příklad Bismarck, Luther; též když Napoleon chtěl z Evropy udělati společenství národů (jediný člověk, který k tomu byl dosti silný), zkazili vše „válkami osvobozovacími“ a přivolali neštěstí národního šilenství (s konsekvencí rasových bojů, v zemích tak odedávna smíšených, jako v Evropě).“

„Zdá se, že jsem tak trochu Němcem vymírajícího druhu. Řekl jsem kdysi: „Být dobrým Němcem, znamená odněmčiti se“, ale to mi nechtějí dnes uznat. „Goethe by mi dal možná za pravdu.“

„Kde je dnes stav evropské kultury nejhlubší, kde je dnes její bažina? — U antisemistů;“ . . .

„Mezi cizozemci možno slyšet, že židé nejsou to nejhorší, co k nim z Německa přichází.“

„Zásada: Nestýkati se s člověkem, který se účastní prohaného rasového podvodu.“

„. . . Tam, kde jsou rasy pomíšeny, je pramen velkých kultur.“

„. . . Lidé, kteří mluví jedním jazykem a čtou tytéž noviny, se dnes nazývají „národem“ a chtěli by tak rádi být též společného původu a dějin: což se jim však ani při nejhorším zfalšování minulosti nepovedlo.“

„Následkem odcizení, které národnostní šilenství vložilo a dosud vkládá mezi národy Evropy, právě tak následkem politiků krátkého rozhledu a hbitých rukou, kteří dnes jsou s jeho pomocí navrchu a vůbec netuší, že tato rozkládající politika, kterou dělají, musí být jen politikou meziaktí — následkem toho všeho a mnohého dnes zcela nevyсловitelného, se dnes přehlížejí nebo libovolně a lživě vykládají nejjasnější znamení, ve kterých se projevuje, že se E v r o p a c h c e s t á t c e l k e m. U všech hlubších lidí tohoto století s širším rozhledem, bylo vlastním zaměřením v tajuplné práci jejich duše — připraviti cestu k oné nové syn-

thesi a pokusiti se o Evropana budoucnosti: jen povrchem, nebo v slabších hodinách, snad ve stáří, se hlásiti k „vlastem“ — tím, že se stali vlastenci, odpočinuli si jen. Myslím na lidi jako Napoleon, Goethe, Beethoven, Stendal, Heinrich Heine, Schopenhauer. . . Jsou si ve všech výšinách i hloubkách svých potřeb příbuzní, od základu zpřízněni: Je to Evropa, zcelená Evropa, jejíž duše se dere jejich mnohotvárným a bouřlivým uměním ven a vzhůru a touží — kam? do nového světla? po novém slunci? Ale kdo by chtěl vysloviti přesně to, co všichni tito mistři nových dorozumívacích prostředků neuměli jasně vysloviti? Je jisto, že je trýznila stejná bouře a touha, že stejně hledali, tito poslední velcí hledači!“

„Trochu čistého vzduchu! Tento absurdní stav Evropy již nemá dlouho trvati. Je jakákoliv myšlenka za tímto hovězím nacionalismem? Jakou by mohlo míti cenu, vyšérat tyto oškubané sebectivy teď, kdy vše ukazuje na větší a společné zájmy? A to v okamžiku, kdy duchovní nesamostatnost a odnacionalisování bije do očí a kdy spočívá vlastní cena a smysl dnešní kultury ve vzájemném prolínání a oplozování.“

„Evropský člověk a zničení národů. Obchod a průmysl, doprava knih a dopisů, obecnost celé vyšší kultury, rychlé střídání domovů a krajů, nynější nomadský život všech těch, kteří nemají půdu — tyto okolnosti přivádějí s sebou nutně oslabení a nakonec zničení národů, ale spou evropských: Takže z nich všech musí následkem stálého křížení vzniknouti smíšená rasa, rasa evropského člověka. Proti tomuto cíli působí nyní buď vědomě nebo nevědomě uzavření se národů, děláním národůh o nepřátelství, ale pomalu toto míšení přes občasně protiproudý přece postupuje kupředu: tento umělý nacionalismus jest ostatně právě tak nebezpečný, jako jim byl umělý katolicismus, neboť jest ve své podstatě násilným stavem obležení a bídy, jest dán celku několika jedinci a který potřebuje lsti, lži a násilí k tomu, aby si udržel vážnost. Nikoliv zájem množství (v národech), jak se tak tvrdí, nýbrž především zájem určitých knížecích dynastií, pak určitých vrstev obchodu a společnosti, žene k tomuto nacionalismu; jakmile jsme toto jednou poznali, pak se jen bez bázně vydávajme za dobré Evropany a pracujme činy na splnutí národů: při čemž mohou Němci svou starou osvědčenou vlastností tlumočnicků a zprostředkovatelů mezi národy pomáhati.“

dopisy

Průmysl v demokracii

Vážený pane redaktore,

Váš článek „Co chce od nás průmysl“ v 30. čísle letošního Prítomnosti obsahuje mnoho správných postřehů a vážných pravd, jsou v něm však některé závěry, s nimiž nemohu souhlasiti. A některé oprávněné výtky, jež činíte našim průmyslníkům, nabyly přílišné ostrosti tím, že míří sice proti nevyvratným faktům, ale nevíšimají si příčin, které je způsobily nebo alespoň na nich spolupůsobily. A seznati nejen fakta, ale i jejich příčiny je přece nutno, chceme-li přispěti k nápravě chyb.

Máte pravdu, vytýkáme-li našim průmyslníkům nedostatek odvahy vůči agrárníkům, od nichž si hledí spíše vyprositi

ústupky než vymoci svá práva. Uvažte však, že tu jde o souboj bezbranného člověka s těžkooděncem: agrárníci mají třetinu poslanců vládní většiny a třetinu ministerstev vlády — průmyslníci mají v poslanecké sněmovně jen dva své zástupce, a poslance jiných stran, kteří jsou ochotni a schopni hájiti zájmy průmyslu, spočítali bychom na prstech levé ruky. A i to jediné ministerské křeslo, na němž sedal muž z kruhů průmyslových nebo průmyslu příznivých, je nyní obsazeno vůdcem politické strany živnostenské, jenž jako novinář a poslanec nikdy neosvědčoval průmyslu přátelství.

Máte pravdu, vidíte-li v hostejnosti, již projevovali naši průmyslníci k úpravě diplomatických styků s Ruskem, nedostatek obchodního ducha. Je však nepochybné, že zde touhu po obchodních stycích se sovětským Ruskem tlumil také strach z bezohledné agitace politické, k níž třetí internacionála zneužívala v prvních letech svých zahraničních zastupitelstev tou měrou, že to v Anglii vedlo k dočasnému přerušení diplomatických styků. A nesmíme ovšem zapomínati, že horlivější snahy našich průmyslníků o utužení obchodních styků se sovětským Ruskem bylo by narazilo na tuhý odpor vůdce oné politické strany, u níž průmysl našel jedině, byť nepřilíš bezpečné útočiště.

Obviňujete právem naše průmyslníky, že svým úsilím o nemírnou celní ochranu dávali špatný příklad zemědělcům a poškozovali náš vývoz do některých cizích zemí. Vynikl v tom zejména náš průmysl automobilní a jeho ochranné celní sazby, jež dosahují v některých případech bezmála plné tržní ceny vozu, nelze obhájeti. Ale ani tato vina není prosta vážné polehčující okolnosti: jest jí nemírná fiskální politika, již brzdi náš stát rozvoj automobilismu na škodu našeho automobilního průmyslu, na škodu našeho dopravnictví i naší brannosti. Tato politika má svůj pěkný podíl viny na tom, že všech pět našich továren na automobily vyrábí tolik vozů ročně, kolik jich Ford vyrobí za čtyři dny, a při tomhle kvantitativním poměru výroby je těžká volná soutěž našich továren s Amerikou, nemluvíce o Francii a jiných evropských státech.

Ani to nelze vyvrátiti, že část našich průmyslníků má velmi naivní názory politické, jež osvědčovala podporou našeho fašistického hnutí od jeho neslavných počátků. A snad je tato část dosti početná, avšak zevšeobecňovati bych tuto výtku přece nechtěl. A také bych váhal činiti všechen náš průmysl plně zodpovědným za politiku národně demokratické strany. Soudím, pane redaktore, že Vy, jehož znalost všech našich politických stran, osob i poměrů překvapí čtenáře Vašeho „Budování státu“, v tomto bodě nejste dostatečně informován. Napsal-li jste ve svém zmíněném článku „Co v této kabonici se situaci dovolil dělati průmysl straně, kterou ovládá?“ přecenil jste značně vliv průmyslu na politiku národně demokratické strany. Snad je tento vliv nyní, za stranické činnosti páně Hodáčovy silnější a snad nyní připadá průmyslu větší odpovědnost za cíle a prostředky národní demokracie v posledních parlamentních volbách; nevím, nevidím již do těchto poměrů. Ale za své činnosti v nár. dem. straně viděl jsem nejednou, jak se v ní vliv průmyslu uplatňoval těžce nebo neuplatnil vůbec. Jednou byl jsem svědkem toho, jak se jeden z nejvyšších vůdců našeho průmyslu snažil o reálnější politiku strany a o lepší její poměr k „hradu“ dosazením nového šéfredaktora do „Národních listů“ a pracoval k tomu cíli prostředky dosti důraznými; ale jeho akce ztroskotala o odpor dra Kramáře, jenž se těší ve své straně úctě přímo nadlidské.

Vím, pane redaktore, že mi můžete namítnouti, že nesvědčí o valné energii a obratnosti průmyslu, když si nedovede za svou finanční podporu politické strany zjednati přiměřený vliv na její činnost; a já bych vám nemohl odporovati. Mohl bych jen uvést pro ten průmysl zase jednu polehčující okolnost,

totíž že je si vědom, že národní demokracie jest t. č. jedinou stranou, u níž může hledati své útočiště, a že ani všechny složky této strany nejsou mu nakloněny.

Vy ovšem myslíte, že nejpřirozenějším spojencem průmyslníků mohli by být průmysloví dělníci a nejspolehlivějším ochráncem průmyslu tedy strany socialistické. Také já jsem pronesl nejednou toto mínění a slyšel jsem pronést je veřejně i jednoho z našich průmyslníků. Bohužel, jak je tato pravda jasná, tak je vzdálena možnosti, aby byla uvedena v život. A vina je na obou stranách, ne pouze na jedné. Naši průmyslníci se následkem zkušeností z minulých dob příliš zakousli do víry, že nejnebezpečnějšími odpůrci průmyslu jsou socialisté, a naši socialisté se pro svůj odpor proti kapitalismu, jenž je hlavním bodem jejich programu, mohou stěží spojovati s kapitalisty, a pro mzdové boje svých stoupců mohou stěží postupovati ruku v ruce s jejich zaměstnavateli. Musí vzít za své ještě mnoho konservativních předsudků na jedné straně a mnoho radikálních hesel na druhé, než se sejdou k společnému postupu, jenž se nám jeví jako logická nutnost.

Vaše obžaloba nedostatečné propagandy našeho průmyslu je jistě spravedlivá, naše veřejnost je o průmyslových otázkách opravdu hanebně málo informována, jak pravíte. Z novin a jiných neoborných časopisů dovídá se náš čtenář o průmyslu jen o jeho bilancích, mzdových sporech, vývozních omezeních, tvořících se nebo rozpuštěných kartelech a tu tam o nějaké exotické dodávce. Velmi málo o jeho snahách a zápasech, o jeho tužbách a obavách, ještě méně o jeho společenském působení a nic o jeho vnitřním životě. Díváme se na průmysl pouze skly číslic, tepot jeho krve nám uniká. Jistě mají na tomto stavu svou vinu také naši průmyslníci, ale jenom její část. Nehledíc k tomu, že tento nečetný stav neoplývá přirozeně hojností literárních talentů, propaganda průmyslu samotnými průmyslníky by sotva budila obecnou důvěru. A naši literáři nemají většinou s průmyslem bližších styků ani oň živější zájem, ne-li spíše sociální nebo nacionální zaujetí proti němu nebo lyrickou nechut' k jeho prostředí, jako je má konečně skoro všechen náš lid. Tato chladnost k průmyslu a láska k zemědělství vyplývá z naší hospodářské minulosti, kdy skoro všechen průmysl našich zemí byl v rukou cizích, nám nepřátelských. A vyplývá z naší literární tradice; lásku k zemědělství budil odedávna šik našich dobrých spisovatelů, počínajíc Boženou Němcovou, kdežto naše beletrie z průmyslové oblasti, počínajíc F. V. Jeřábkem a M. A. Šimáčkem, sotva dovedla vzbuditi k průmyslu sympatie. Život selský líčí se v naší beletrii po svých světlých i stinných stránkách, avšak vždy se sympatií k prostředí, kdežto život průmyslový jako šedivý očištěc svých zaměstnanců, ačkoli průmysl ukládá svým pracovníkům kratší dobu pracovní a platí jim vyšší mzdy než zemědělství, moderní továrny mají tak světlé a vzdušné pracovní sály, že by jim je mohla záviděti mnohá škola, a břemeno těžké práce tělesně snímá v nich namnoze s lidských beder stroj.

Zkrátka chybí nám k té průmyslové propagandě dostatek schopných per. Že je to pravda, o tom svědčí Vaše vlastní revue. Z Vašeho citovaného článku i z jiných je zjevné, že oceňujete plně význam průmyslu pro náš stát; a proč tedy přináší „Přítomnost“ tak málo článků o životních otázkách našeho průmyslu? Protože je u nás málo lidí, kteří by o nich dovedli objektivně, znale a poutavě psát.

Po těchto poznámkách k Vaším výtkám přicházím k oněm bodům Vašeho článku, v nichž s Vámi nesouhlasím. Pokládám jistou změnu naší ústavy rovněž za nezbytnou jako p. dr. Schiezl. Nechtěl bych ovšem nahraditi naše demokratické státní zřízení, jež je mi drahým, nějakým zřízením stavovským, ale chtěl bych, aby vedle naší poslanecké sněmovny, utvořené všeobecným, rovným a přímým hlasováním všeho občanstva, působil senát volený odborovými organizacemi. Senát volený nepřímo korporacemi mají nejdemokratičtější státy světa, a ojedinělost našeho zřízení, jež má dvě komory parlamentní, volené týmž způsobem, týmiž voliči, sotva lze prohlašovati za demokratický pokrok. Jen tímto způsobem mohlo by se dostati našemu průmyslu přímého parlamentního zastoupení, bez něhož se průmysl naší republiky, jenž živí více než polovinu jejího obyvatelstva, sotva může obejíti.

Projevil-li by náš průmysl vůbec, zejména však ve své složce zaměstnavatelské, dostatek energie a odvahy, aby dovedl v tomto parlamentním sboru uplatniti svou váhu a obhájeti své zájmy, o tom nemám žádné jistoty stejně jako Vy; neměl by však více výmluvy, že je bezbranným, měl by svou tribunu obrannou i propagační a nebyl by se svými životními potřebami odkázán na milost a nemilost prostředníků, kteří o tyto potřeby nemají někdy dostatek zájmu a jindy pro ně dostatek porozumění.

Lidi, kteří pokládají tuto reformu ústavy za nutnou, je u nás nyní již mnoho a nejsou to vesměs ani lidé neprozíraví ani nepokrokoví. A že snad velká část našich aktivních politiků nemá k jejímu provedení dosti chuti, nesmí nás odrážeti, abychom upustili od jejího vymáhání. Všecky významnější politické změny vyžadují vytrvalé propagandy a kapka vydlabává kámen.

A druhý bod, v němž s Vámi nesouhlasím, je otázka, je-li nějaká náprava našich veřejných poměrů ve prospěch průmyslu naléhavá či nikoli. Vy soudíte, že je třeba nějaké doby pokání za politické chyby našich průmyslníků. Proč ne, jestliže jí naši průmyslníci zaslужují. Ale vydrží to pokání, uložené průmyslníkům, také náš průmysl? Když se tak rozhlédnu kolem sebe a vidím ta stá a stá našich továren, které byly uzavřeny bez naděje, že se opět kdy otevrou, ty státišice našich nezaměstnaných dělníků a úředníků, ten úžicí se proud našeho vývozu, ty ztrátové bilance průmyslových podniků a dividendy placené z rezervních fondů, odpovídám záporně. Soudím, že je nejvš na čase, aby našemu průmyslu zavanul příznivější vítr shora i zdola, od vlády, parlamentu i široké veřejnosti, byt' i velká část toho průmyslu měla toho času jen chudičky program: udržet se na živu.

Přání a stížností vůči vládě, parlamentu i úřadům má náš průmysl tolik, že by se jimi naplnily tlusté folianty, jež by čtenářstvo „Přítomnosti“ sotva chtělo celé číst. Ale — a tu se zase plně shodují s Vámi, pane redaktore — mají-li našemu průmyslu nastati lepší časy, musí k tomu pracovati především průmyslníci sami. Musí spoléhati hlavně na svou sílu a zdatnost, nesmějí vyrábět pouta na své vlastní ruce, musí hledět vzbuditi zájem veřejnosti o své potřeby a nesmí svými penězi podporovati směry nedemokratické nebo reakční. Není to kormutlivý úkaz, že mezi našimi průmyslníky je tak málo mecenášů kulturních snah? A není to nepřirozený zjev, že průmysl, nejmladší výkvět hospodářského života, roste u nás na záhonku konservativních názorů? *Karel Scheinpflug.*

DOM

DOPISNÍ PAPÍR
DENNÍ POTŘEBY

100 listů normalisované velikosti 210×297 mm • 100 obálek 105×215 mm s vložkou z hedvábného papíru • Zvláště levný, přesto však jemný a reprezentační dopisní papír • Ve velmi vkusné krabici za Kč 38.—

KAREL KELLNER, PRAHA • VÁCLAVSKÉ N. 61 • DLOUHÁ TŘ. 17